Ազգ

Սեպտեմբեր 28, 1991
Շաբաթ
Եօթեկայ թերթ,
Ա տարի, թիւ 65
գինը՝ 30 կ.

հասցեն՝ Երեւան 375010
Հանրապետութեան 47
հեռախօս՝ 581841
ֆաքս՝ 562941
տելեքս՝ 243267 SULA SU

ԼՂԻՄ-ի ղեկավարը լավատեսորեն է տրամադրված

Լեռնային Ղարաբաղի գործկոմի նախագահ Լեոնարդ Պետրոսյանը որոշակի լավատեսություն արտահայտեց սեպտեմբերի 23-ին Ժելեզնովոդսկում ստորագրված միացյալ կոմյունիկեի իրագործման հեռանկարների վերաբերյալ, *«քանի որ սկզբնական փուլում միջնորդի դերում հանդես է գալիս ոչ թե Կենտրոնը, այլ երկրում հարգված այնպիսի գործիչներ, ինչպիսին են Ելցինը եւ Նազարբաեւը, որոնք օժտված են բավարար կարողությամբ եւ ռեալ իշխանությամբ»*: Լեոնարդ Պետրոսյանը ելույթ ունեցավ սեպտեմբերի 26-ին Ստեփանակերտում տեղի ունեցած մամլո ասուլիսում:

Խոսելով վերջին օրերին ԼՂԻՄ-ում լարվածության աճի մասին, Լ. Պետրոսյանը կարծիք հայտնեց, որ *«այդ սադրիչ գործողությունների ետեւում Ադրբեջանի ավերիչ ուժերն են: Նրանք փորձում են ամեն կերպ տապալել բանակցությունների գործընթացը»*: Լ. Պետրոսյանն այնուամենայնիվ կարծում է, որ այդ ուժերը *«Ադրբեջանի բարձր ղեկավարությունից»* դուրս են: ■

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Վարչապետը դուրս է գալիս խաղից, բայց ոչ խաղացանկից

Հայաստանի խորհրդարանի սեպտեմբերի 25-ի նիստում վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի հրաժարման յայտարարութիւնը ռումբի տպաւորութիւն թողեց քաղաքական շրջանակների վրայ: Ճանօթ իբրեւ հետեւողական պայքարի մարդ, նրա այդ քայլը անակնկալի բերեց շատ-շատերին, որոնք կարծում էին, որ վարչապետը մինչեւ ծայրը կը գնայ օրէնսդիր իշխանութեան գլխաւորի դէմ իր պայքարում, յատկապէս ինչ վերաբերում է նախագահական մրցավազքին, եւ այդքան հեշտութեամբ վայր չի դնի զէնքը:

Այստեղից՝ նոյն քաղաքական շրջանակների ենթադրութիւններն ու տարբեր մեկնաբանութիւնները վարչապետի այդ քայլի բուն դրդապատճառների շուրջ:

Առաջին հերթին՝ Վ. Մանուկեանը իր ետեւից դուռը շրխկացնելով ձգտում էր ապակայունացնել քաղաքական մթնոլորտը նախագահական ընտրութիւնների նախօրեակին, դուռը լայնօրէն բացելով ներքին մի շարք ուժերի եւ յատկապէս ընդդիմադրութեան ակտիվ գործողութիւնների առաջ:

Երկրորդ՝ գործադիր իշխանութիւնը լքելով այս պահին, երբ ձմեռային մթերումների գերլարուած օրեր են, տնտեսական յառաջիկայ ձախողութիւնների ամբողջ պատասխանատուութիւնը [illegible] նախագահի ուսերին:

Երրորդ՝ անյոյս նկատելով նախագահական ընտրութիւններում որեւէ լուրջ յաջողութեան հասնել Լ. Տէր-Պետրոսեանի նկատմամբ, այժմուանից իսկ հաւաքել յետագայում նրա դէմ գլխաւորելու ընդդիմադրութիւնը, որ ցարդ տառապում է լիդերի պակասից:

Այս վերջին վարկածը ամէնից հաւանականն է թւում, քանի որ սեպտեմբերի 25-ից առաջ էլ վարչապետը խորհրդարանում յայտարարել էր կառավարութեան պետի պաշտօնից իր հրաժարելու մտադրութեան մասին, հետեւաբար այդ գաղափարը ծնունդ չէր կարող լինել «իշխանատենչութեան առաջացրած հիւանդագին կասկածներին այլեւս չհանդուրժելու» եւ կամ «զրպարտանքի եւ անհիմն յերիւրանքների» մթնոլորտից հեռանալու ձգտողութեան:

Իսկ ինչ վերաբերում է նախագահական ընտրապայքարից դուրս գալուն, այդ քայլը նոյնպէս վարչապետի հաշուարկների մէջ կար նախապէս, քանի որ ՀՌԱԿ-ի պատուիրակութեան հետ սեպտեմբերի սկիզբը կայացած հանդիպման ընթացքում նա խնդրել էր այդ խորհրդակցութիւնը չհամարել նախագահութեան թեկնածուի հետ հանդիպում:

Այսպիսով, Վ. Մանուկեանը դուրս է գալիս խաղից, բայց ոչ խաղացանկից, որ քաղաքական բուռն մրցամարտեր են սպասւում:

Մեր մաղթանքն է, որ նա իրեն պահի ազնիւ ու պարկեշտ մարզիկի նման, հեռու՝ աջից թէ ձախից փչող գայթակղիչ քամիներից: ■

Գորբաչով-Մուբարակ. մամլո ասուլիսում շոշափվեց արցախյան խնդիրը

Սեպտեմբերի 27-ին Մոսկվայում տեղի ունեցավ ԽՍՀՄ նախագահ Մ. Գորբաչովի եւ Եգիպտոսի նախագահ Խ. Մուբարակի միացյալ մամլո ասուլիսը: Պատասխանելով Տաջիկստանում, Վրաստանում, Լեռնային Ղարաբաղում ստեղծված իրավիճակի մասին հարցերին, Մ. Գորբաչովը հույս հայտնեց, որ ինքնիշխան պետություններում կհասկանան դեմոկրատական գործընթացների ամրապնդման անհրաժեշտությունը: Նա բոլոր հակադրվող կողմերին խորհուրդ տվեց համաձայնություն փնտրել քաղաքական բանակցությունների միջոցով: Միխայիլ Գորբաչովը անլուրջ որակեց այն մեղադրանքները, թե Վրաստանում տեղի ունեցող իրադարձությունները հրահրված են Կրեմլի կողմից:

Բարձր գնահատելով Բորիս Ելցինի եւ Նուրսուլթան Նազարբաեւի միջնորդական առաքելության արդյունքները, Մ. Գորբաչովն ափսոսանք հայտնեց, որ այնտեղից կրկին ստացվում են զոհերի մասին անմխիթարական լուրեր:

«Երբ այդքան դժվարությամբ հնարավոր եղավ մոտեցնել դիրքորոշումները, ապա պետք է տված խոսքի տերը լինել: Դրա հետ մեկտեղ անհրաժեշտ է հիշել այն ուժերի մասին, որոնք չեն ցանկանում, որ իրավիճակը Լեռնային Ղարաբաղում մտնի իր խաղաղ ընթացքի մեջ: Ես՝ ԽՍՀՄ նախագահս, ամեն կերպ կաջակցեմ իրավիճակի կարգավորման գործընթացին եւ ջանքեր կներդնեմ Լեռնային Ղարաբաղի վերաբերյալ միացյալ կոմյունիկեի կետերը իրականացնելու համար», ասաց նախագահը: ■

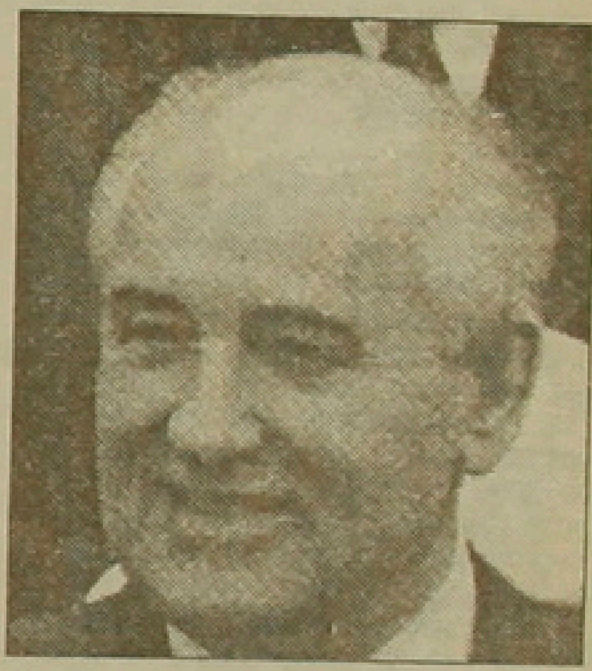

Ընդդիմությունը որոշել է չկատարել Տաջիկստանի Նախարարների կաբինետի որոշումը

Տաջիկստանի նախարարների խորհուրդը որոշել է չեզոքացնել Դուշանբեի խռովարար գործկոմը, որի ողջ կազմը հայտարարել է, թե աջակցում է *«հանրապետության օրինական ղեկավարությանը, այլ ոչ թե նրան, որն իշխանության գլուխ եկավ կոմունիստական սահմանադրական հեղաշրջման հետեւանքով»*: Տաջիկստանի նախարարների կաբինետը ուրբաթ օրվա իր որոշմամբ հայտարարել է, թե քաղաքագլուխ Մաքսուդ Իկրամովի սեպտեմբերի 21-ից հետո ստորագրած բոլոր որոշումները չունեն իրավական ուժ եւ քաղաքի բոլոր ծառայությունները, ինչպես նաեւ հանրապետության նախարարություններն ու գերատեսչությունները պարտավոր են չկատարել նրա որոշումները, բանավոր հանձնարարությունները եւ ցուցումները: Արտակարգ դրության ընթացքում Տաջիկստանի կառավարությունն իր վրա է վերցրել Դուշանբեի քաղաքային տնտեսության գործունեության ղեկավարումը: Ուրբաթ օրը տեղի է ունեցել Դուշանբեի ձեռնարկությունների, կազմակերպությունների եւ հաստատությունների խորհրդակցություն, որ մասնակցել են քաղաքագլուխ Մ. Իկրամովը, ընդդիմության ներկայացուցիչները եւ Տաջիկստանի մուսուլմանների առաջնորդը: Նրանք որոշել են չկատարել Տաջիկստանի նախարարների կաբինետի որոշումը: ■

Դիմակայությունը Դուբոսարիում շարունակվում է, Մոլդովայի նախագահը մեղադրում է Պրիդնեստրովիեի բնակիչներին

Ըստ Մոլդովայի հանրապետության ՆԳՆ-ի մամլո ծառայության սեպտեմբերի 26-ի հաղորդագրության, շարունակվում է դիմակայությունը Պրեդնեստրովիեի հանրապետության կողմնակիցների եւ Մոլդովայի ներքին գործերի մարմինների միջեւ: Ոստիկանության Դուբոսարիի բաժնի եւ Քիշնեւի օմոնի անձնակազմը գտնվում են ոստիկանության քաղաքային բաժնի շենքում, որը պաշարել են քաղաքի բնակիչները:

Քաղաքի բոլոր մատույցները շրջափակված են ծանր տեխնիկայով, ոստիկանությունը ստուգում է բոլոր անցնող մեքենաները: Քաղաքային խորհուրդ տանող փողոցները շրջափակված են բեռնատար մեքենաներով:

Նույն օրը ելույթ ունենալով Մոլդովայի խորհրդարանի նստաշրջանում, հանրապետության նախագահ Միրչա Սնեգուրը հայտարարեց, որ Պրեդնեստրովիեում ստեղծված իրավիճակի ամենամեծ մեղքը ընկնում է «*անկախ հանրապետության Գերագույն խորհրդի կեղծ նախագահ Մարակուցայի վրա: Ժողովուրդը նրան որպես դավաճանի կդատի*»,- ասաց Սնեգուրը:

Նա հայտարարեց նաեւ, որ մտադիր է հրաժարական տալ, եթե խորհրդարանը համաձայնվի ուժ գործադրել Պրեդնեստրովիեում ստեղծված կոնֆլիկտային իրավիճակը կարգավորելու համար:

Դիտորդները նշում են, որ վերջերս Սնեգուրը խիստ ճնշման է ենթարկվում Մոլդովայի խորհրդարանի ձախ արմատական ընդդիմության կողմից, որը հանդես է գալիս Մոլդովայի եւ Ռումինիայի ինտեգրացման գործընթացի արագացման կողմ:

Ինչպես հաղորդում է «ԻՖ»-ի թղթակիցը, այս խնդիրը շատ կարեւոր է, քանի որ Պրիդնեստրովիեի ոչ մոլդովական բնակչությունը լիովին մերժում է Մոլդովայի ռումինացման գաղափարը: ■

ՌԱԿ-ը շնորհավորում է Անկախության հռչակման առթիվ

Ն. Վ. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան
Նախագահ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն խորհուրդի
Երեւան

Մեծարգոյ պրն. նախագահ,

Յանուն Ռամկավար ազատական կուսակցութեան Կեդրոնական վարչութեան եւ աշխարհասփիւռ անդամակցութեան, այսու կու գանք ողջունել Ձեզ եւ հայրենի մեր ժողովուրդը՝ Հայաստանի անկախութեան հռչակման առիթով:

Պատմական գեղեցիկ աւր մը կը ներկայացնեն սեպտեմբերի 21-ն ու 23-ը, երբ մեր ժողովուրդը ազատ եւ անկախ ապրելու իր կամքը կը յայտնէր պատուաբեր հանրաքուէով, իսկ Հայաստանի խորհրդարանը նոյնհետայն կը պաշտօնականացնէր զայն:

Այս պատմական իրադարձութիւնը կը նկատենք նշանակալից քայլ մը մեր ժողովուրդին արդար ձգտումներուն եւ իրաւունքներուն նուաճման ճանապարհին, ինչպէս նաեւ խոստում մը՝ ամբողջական Հայաստանի վերականգնումին ուղղութեամբ:

Առիթէն օգտուելով, կ'ուզենք յոյս յայտնել, որ հոկտեմբերին նախատեսուող նախագահական ընտրութիւնները եւս անցնին խաղաղ եւ շինիչ մթնոլորտի մէջ, ռամկավարական սկզբունքներու լիակատար յարգումով:

Լիայոյս ենք, որ հայրենի մեր ժողովուրդը՝ գիտակից իր դիմագրաւած հրամայականներուն, իր վստահութեան քուէն կու տայ Ձեզի՝ իբրեւ անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահի, հաշուի առնելով Գերագոյն խորհուրդի նախագահութեան շրջանին Ձեր դրսեւորած իմաստութիւնն ու առողջ հայրենասիրութիւնը:

Անձնական բարեմաղթութիւններով եւ յարգանօք,
Դոկտ. Արշաւիր ԿԷՕՆՃԵԱՆ
Ատենապետ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐՃ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհուրդը կոչ արեց՝ Հարավսլավիայում դադարեցնելու կռիվները: Մ. Նահանգների պետքարտուղար Բեյքերը խիստ բառերով քննադատեց հարավսլավական բանակին՝ Խորվաթիայի դեմ «աններելի նախահարձակման» համար:

Ֆրանսիական ու բելգիական զորախմբերը ներխուժեցին հարավային Զաիր, մինչ Մ. Նահանգները խոստացավ օդային օգնության կամուրջ հաստատել այն բանից հետո, երբ երեսունից ավելի զոհ խլած ընդվզումները դադարեցին մայրաքաղաք Կինշասայում:

Ռումինիայի հազարավոր հանքափորներ հարձակվեցին կառավարության շենքի վրա Բուխարեստում եւ կրակէ ռումբերով ու կացիններով բախում ունեցան ոստիկանության հետ: Գների աննախընթաց բարձրացման պատճառով ծագած խռովությունների ընթացքում զոհվեցին երեք մարդ:

Իսրայելի արտգործնախարար Լեւիի հետ հանդիպում ունենալով, ամերիկյան պետքարտուղարը ջանաց նրան համոզել առաջիկա ամիս խաղաղության խորհրդաժողով գումարելու շուրջ: Մյուս կողմից, Ալժիրում չափավորական եւ արմատական թեւի պաղեստինցիները փողոցային կռիվներ սարքեցին իրար միջեւ, մինչ պաղեստինյան 450 հոգիանոց խորհրդարանը որոշում էր կայացնում խաղաղության խորհրդակցություններին մասնակցելու կապակցությամբ: ■

digitised by A.R.A.R.@

Աշխատուժի գինը շուկայի պայմաններում

Ներկայումս շուկայական էկոնոմիկայի կարևորագույն բաղկացուցիչ մասն է հանդիսանում աշխատուժի շուկան: Այն հնարավոր է դարձնում աշխատուժի ազատ տեղաշարժը, աշխատավայրի և կենսակերպի ընտրությունը: Այս առումով պետք է վերացվեն պարտադիր գրանցումը և արտասահմանյան ուղևորությունների սահմանափակումները: Բացի այդ, աշխատուժի շուկան նպաստում է արտադրության արդյունավետության բարձրացմանը: Այսպես, երկար տարիների ընթացքում խոսվում է անորակ և ծանր աշխատանքների զգալի ծախսումների, անբարենպաստ աշխատանքային պայմանների և բնապահպանական խնդիրների մասին:

Շուկայի պայմաններում հնացած տեխնոլոգիա, աշխատանքի և արտադրության կազմակերպման ցածր մակարդակ ունեցող ձեռնարկությունները պարզապես կարող են մնալ առանց անհրաժեշտ կադրերի, որոնք կգերադասեն փնտրել այլ աշխատատեղ:

Անցած շրջանում մենք նույնպես ունեցել ենք աշխատուժի շուկա: Սակայն այն յուրահատուկ էր, քանի որ աշխատուժի գինը թելադրում էր պետությունը որպես արտադրամիջոցների միանձնյա սեփականատեր: Բնականաբար, այդ գինը երկու և ավելի անգամ ցածր էր աշխատուժի արժեքից: Միայն սեփականության ձևերի բազմազանության և մրցակցության պայմաններում աշխատուժի գինը կարող է մոտենալ արժեքին:

Այսպես, 1989 թ. միջին ամսական աշխատավարձը կոոպերատիվներում 500 ռուբլուց բարձր էր, իսկ ամբողջ ժողովրդական տնտեսության մեջ այն կազմել էր ընդամենը 240 ռուբլի: 1991 թ. տվյալներով պետական ձեռնարկություններում միջին ամսական աշխատավարձը չէր անցնում 480 ռուբ., իսկ կոոպերատիվներում՝ 1000 ռուբ. և բարձր: Փոքր, բաժնետիրական, համատեղ ձեռնարկությունների ցանցի հետագա ընդլայնումը կնպաստի աշխատուժի գնի կտրուկ բարձրացմանը: Եվ սա բնական երևույթ է, քանի որ շուկայի պայմաններում աշխատավարձի չափը կախված է լինելու տվյալ անձի որակավորման մակարդակից, աշխատանքի որակից և արտադրանքի նկատմամբ եղած պահանջարկից: Այսօր կարելի է հաստատապես ասել, որ Հայաստանում գիտատեխնիկական առաջընթացի արագացումը պայմանավորված է նախ և առաջ աշխատանքային ծախսումների իրական գնահատումով: Մեր ձեռնարկությունները տնտեսապես շահագրգռված չեն նոր տեխնիկա և տեխնոլոգիա ներդնելու հարցում, քանի որ այն պետք է փոխարինի գրեթե ձրի օգտագործվող աշխատուժին: Օրինակ, Միացյալ Նահանգներում 100 հազ. դոլլար արժողությամբ ռոբոտ, որը փոխարինում է տարեկան 25 հազ. դոլլարի չափով աշխատավարձ ստացող մեկ աշխատողի, փոխհատուցվում է չորս տարում, իսկ մեզ մոտ՝ երեսուն տարում: Ներկայումս մեկժամյա աշխատանքը Շվեյցարիայում արժե 30 դոլլար, Գերմանիայում՝ 28 դոլլար, Ֆրանսիայում՝ 15 դոլլար, իսկ մեզ մոտ՝ մեկ դոլլարից էլ քիչ: Այսպիսով, շահագործման աստիճանը կախված է ոչ թե սեփականության ձևից, այլ բաշխման համակարգից:

Արդեն շուկայական մրցակցությունը հանգեցնում է աշխատուժի մասսայական արտահոսքին պետական սեկտորից դեպի կոոպերատիվ և մյուս ձեռնարկությունները: Միայն «Հայէլեկտրալույս» արտադրական միավորումում այսօր կան 700 ազատ աշխատանքային տեղեր: Ընդ որում, առավել վտանգավորն այն է, որ ընդունակ և որակյալ աշխատողները և երիտասարդությունը ձգտում են իրենց կարողությունները կիրառել ոչ ինտելեկտուալ աշխատանքի ոլորտում, հատկապես մանր, առևտրական գործարքներում:

Աշխատուժի ներքին շուկան չի կարող գոյատևել մեկուսացված ձևով: Շուտով, օրենսդրական ակտերը գործողության մեջ դնելուց հետո այն կմիավորվի աշխատուժի արտաքին շուկայի հետ: Այս դեպքում աշխատուժի գների միջև եղած էական տարբերությունները կարող են հանգեցնել որակյալ աշխատուժի մասսայական արտահոսքի դեպի Արևելյան և Արևմտյան Եվրոպայի, Հյուսիսային Ամերիկայի երկրները: Այս պրոցեսը արդեն սկսվել է և մեզ մոտ: Ներկայումս մոտ 200 հազ. սովետական քաղաքացիներ են աշխատում արտասահմանում: Այնպիսի երկրներ, ինչպիսիք են Հարավսլավիան, Հունաստանը, Թուրքիան, իսկ վերջերս և Արևելյան Եվրոպայի սոցիալիզմի լծից ազատագրված երկրները դարձել են էժան աշխատուժի մատակարարներ զարգացած երկրների համար: Երբ այժմ մենք չձեռնարկենք լուրջ, արմատական միջոցառումներ, ապա ձեռնարկությունները կադրերով ապահովելու գործում կհանդիպեն մեծ դժվարությունների:

Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է նախ և առաջ վերացնել պետական ձեռնարկություններում վարձատրության ֆոնդի աճի սահմանափակումները, դրա հարկադրումը: Պետք է վերացնել նաև աշխատանքային ռեսուրսների համար սահմանված վճարը, քանի որ այն չի խթանում ձեռնարկությունների կողմից նոր աշխատուժի ընդունումը: Դա կարևոր է հատկապես այն պատճառով, որ իննսունական թվականներին սպասվում է ազատված աշխատողների թվաքանակի և գործազրկության աճ: Դրա փոխարեն կարելի է աշխատուժի վերարտադրության ծախսերի փոխհատուցման համար օգտագործել սոցիալական ապահովագրության հարկը և հատուկ հարկը գործազրկությունից պաշտպանվելու համար նախատեսված ֆոնդին, որը կարելի է վճարել աշխատանքի վարձատրության ֆոնդից: Այս համակարգը լայնորեն կիրառվում է զարգացած երկրներում: Այսպես, Ֆրանսիայում սոցիալական ապահովագրության հատկացումները կազմում են բոլոր հարկային մուտքերի 43 տոկոսը, ԱՄՆ-ում՝ 29 տոկոսը, Մեծ Բրիտանիայում՝ 18 տոկոսը: Մեզ մոտ նախատեսվում է սոցիալական ապահովագրության հատկացումները բարձրացնել մինչև 30 տոկոս:

Անահիտ ՍԵԼՔՈՒՅԱՆ
տնտեսագիտության թեկնածու, դոցենտ

Կենտրոնն օգնում է

Դեֆիցիտ ապրանքները հայթայթելու համար Հայաստանի հիմնարկ-ձեռնարկությունները մեծ հույսեր են կապում առևտրամիջնորդային կենտրոնի հետ: Այն սկսեց գործել պետմատի համակարգում, երբ հանրապետության տնտեսավարները հորիզոնական կապերի մեջ մտան Միության և արտասահմանի իրենց գործընկերների հետ: Պետմատը ի վիճակի է միայն ստանալ և հիմնարկություններին բաշխել կենտրոնացված միջոցներ: Իսկ առևտրամիջնորդային կենտրոնը կարողանում է առանց միութենական պետպլանի և նախարարությունների միջնորդության խորհրդային և արտասահմանյան կազմակերպություններից գնել, նրանց վաճառել անհրաժեշտ ապրանքներ, ձեռք բերածը բաշխելով մեր հանրապետության հիմնարկություններին:

«Շուկայական տնտեսավարմանը մենք պատրաստվել ենք նախապես,- նկատում է կենտրոնի տնօրեն Գուրգեն Համբարձումյանը: - *Դրան օգնել է մեր մասնագետների կողմից մարկետինգի ուսումնասիրումը: Հանգամանորեն ծանոթացել ենք արտադրությանը, գիտության և տեխնիկայի վերջին խոսքին, և, իհարկե, ավելի շատ ուշադրություն ենք դարձրել սպառողների պահանջարկին»:* Ավելացնենք, որ կենտրոնը հագեցված է կապի և համակարգչային ժամանակակից տեխնիկայով:

Տարբեր վայրերից ստացվող 160 անուն ինֆորմացիոն-գովազդային թերթերը և բյուլետենները օգնում են իմանալ, թե անծայրածիր խորհրդային երկրում ինչ ապրանքներ կան: Այս նախադրյալների շնորհիվ կենտրոնը լայն կապերի մեջ է մտնում տարբեր տարածաշրջանների, բազաների, խանութների և ձեռնարկությունների հետ: Այսօր տնտեսական գործարքների մեջ է մտել 1700 ձեռնարկությունների հետ: Դրանք պետական և ոչ պետական (կոոպերատիվներ, փոքր ձեռնարկություններ) կազմակերպություններ են: Այդ գործառնության ընթացքում դրամաշրջանառության մեջ է դրել 18 միլիոն ռուբլի, հանրապետության հիմնարկությունների համար ձեռք բերելով մետաղ, ապակի, վառելանյութ, տրանսպորտային միջոցներ:

Մ. ՂԱԶԱՐՅԱՆ

Մեզ այսօր նման մարդիկ են պետք...

Երբ Բաբկեն Խուդավերդյանը, ավարտելով պոլիտեխնիկական ինստիտուտը, ստացավ քաղաքացիական և արդյունաբերության շինարարության ինժեների մասնագիտություն, մտքով էլ չէր անցնում, որ մի օր ճակատագիրն իրեն կտանի դեպի գորգագործության հեքիաթային աշխարհ:

Ավարտելուց հետո սկզբում Իջևանում աշխատեց որպես շինարար վարպետ, հետո՝ աշխույժ, հետո... պարտաճանաչ ու աշխատասեր բնավորությունը նրան աստիճան առ աստիճան սանդուղքով վեր բարձրացրեց մինչև շինարարության վարչության պետի պաշտոնը:

Անցան տարիներ:

Եվ հանկարծ, դա 1980 թվականն էր, Խուդավերդյանին առաջարկեցին ստանձնել Իջևանի գորգագործական խոշոր կոմբինատի տնօրենի պատասխանատու պաշտոնը: Առաջին հայացքից կարծես կատարվեց սխալ ընտրություն՝ շինարարությունից հանկարծ գորգագործություն, այսինքն՝ արվեստ, իրարից կտրված, իրարից հեռու ասպարեզներ:

Սակայն կյանքը ցույց տվեց, որ ընտրություն կատարողը խորապես էր ճանաչել Բաբկեն Խուդավերդյանին:

Ես Բաբկեն Խուդավերդյանի հետ ծանոթացա հենց կոմբինատում, ուր գնացել էի երկու նպատակով. նախ՝ իմանալու, թե ինչո՞ւ, չնայած գների խիստ բարձրացմանը, խանութներում ոչ մի չափսի գորգեր չկան և հետո՝ իմանալու, թե ինչո՞ւ վերջին մեկ ամսում 2 անգամ կտրուկ վեր ու վար եղան գորգերի գները:

– Վերջին 2 տարիների ընթացքում մատակարարող կազմակերպությունները շատ վատ ձևով են կատարում իրենց պայմանագրային պարտավորությունները: Մեծ դժվարությամբ մի կերպ կարողանում ենք պետական պլանային առաջադրանքները կատարել 60-70 տոկոսով,- առաջին հարցիս այսպիսի բացատրություն տվեց տնօրենը: – Դա է պատճառը, որ մեր գնորդին 25-30 տոկոսի չափով քիչ գորգեր ենք հրամցնում: Դրան գումարվում էր նաև այն, որ մինչև էլ մեր արտադրանքի մեծ մասը ուղարկում էինք Միության այլ հանրապետություններ, Քուվեյթ ու Լիբանան:

Վերջերս, պարզ է, արտասահման չենք ուղարկում և չնայած դրան, մեր արտադրանքի միայն 30 տոկոսն ենք տալիս մեր սպառողին, մնացածը ուղարկում ենք այլ հանրապետություններ:

Հիմա մի քանի խոսք թանկացման մասին: Հումքի գների՝ վուշեղենի, բամբակյա, կապրոնե և բրդյա թելերի թանկացման պատճառով գորգերի մեկ քառակուսի մետրը դարձավ 125 ռուբլի: Դրանից հետո երկրորդ անգամ բրդի գինը նորից թանկացավ և քառակուսի մետրի գինը բարձրացավ 240 ռուբլու:

– Պրն. Խուդավերդյան, բայց չէ՞ որ 2 ամիս առաջ գորգերի գինը կտրուկ իջավ...

– 240 ռուբլով վաճառելուց հետո, ճիշտ եմ ասում, նորից էժանացում գնաց, և քառակուսի մետրը վաճառեցինք ազատ ուղարկվող գներով՝ 150 ռուբլով: Այդ էժանացումը գնաց պետությանը վաճառվող արտադրանքի հարկի տոկոսի իջեցման հաշվին: Եթե նախկինում շրջհարկ էր վճարվում 65 տոկոսի չափով, ապա պետությունը դա իջեցրեց մինչև 35 տոկոսի: Եվ դա եղավ հետևանքը, որ գորգի ազատ առաքվող գինը 240-ից իջավ 150 ռուբլու:

Հիմա նորից թանկացավ, 37-50 ռուբլուց, կախված տեսակից, բարձրացավ 108-ից 125 ռուբլու, այսինքն՝ քառակուսի մետրը թանկացավ 2,5 անգամ:

– Բայց չե՞ք մտածում, որ նման թանկացումը լավ բանի չի հանգեցնի: Բնակչության լայն զանգվածը նման գնողունակություն չունի, և ձեր գորգերը պահեստում մնալով կդառնան ցեցի կերակուր:

– Ճիշտ եք ասում, համամիտ եմ ձեզ հետ: Այդ կապակցությամբ մենք դիմել ենք, որպեսզի Հայաստանի կառավարությունը հարց բարձրացնի Միության կառավարության առջև՝ այն կարգը, որ ազատ գներից բացի վաճառող կազմակերպություններին իրավունք էր տրվել մինչև 20-25 տոկոսի չափով ավելացումներ կատարել, այդ ավելացումները չկատարեն: Դրանք առևտրական զեղչերն են: Եվ այդ առևտրական զեղչերը նորից թույլատրվեն, որ նշանակեն արտադրողները, որպեսզի գորգի գինը չբարձրանա:

Մինչև այսօր մենք առևտրական կազմակերպություններին տվել ենք զեղչ 5-7 տոկոսի սահմաններում և դրանով բավարարվել ենք, իսկ հիմա նրանց աշխատավարձի բարձրացման և այլ պահանջներից ելնելով, կառավարության կողմից թույլ է տրվել ավելացումներ անել 20-25 տոկոսի չափով:

Հենց դրա դեմ ենք դուրս եկել և խնդրել, որ այդ չափի ավելացումը իջեցվի նախկին 7 տոկոսին, որպեսզի հնարավորություն տրվի գնորդին ձեռք բերելու մեր գորգերը: Դուք ճիշտ եք ասում. եթե մենք պետք է արտադրենք պահեստներում կուտակելու համար, դա կլինի կատարյալ վնասարարություն:

Դեռևս 1981 թվականին, այսինքն՝ Խուդավերդյանի կոմբինատ ոտք դնելու տարում, երբ կառավարությունը նոր-նոր էր սկսել այդ հարցը բարձրացնել, Խուդավերդյանն արդեն ձեռնամուխ էր եղել իր բոլոր արտադրամասերի վերազինմանը և 85-ին մեքենասարքավորումները փոխարինել էր գերմանական ժամանակակից մեքենաներով, քաջ գիտակցելով, որ որակի ու արտադրանքի բարձրացման միակ գրավականը վերազինումն է:

Այսօր ողջ երկիրը տնտեսական ճգնաժամ է ապրում, դեռևս չգիտենք, թե դա որքան պիտի խորանա: Եվ հաճելի է գիտակցել, որ այս ու այնտեղ կան բարեհաջող ընթացքով ապրող օազիսներ: Դրանցից մեկն էլ Իջևանի գորգագործական կոմբինատն է, որի կոլեկտիվի կողքով է կարծես անցել այդ ճգնաժամը:

Որովհետև նրա գործունյա տնօրենը ժամանակին հասցրել էր հիմնել խոշոր օժանդակ տնտեսություն, որն այսօր ունի 200 գլուխ տավար, 500 ոչխար, 100 խոզ, որոնց գլխաքանակն այս տարի որոշել է կրկնապատկել, որպեսզի իր բանվոր-ծառայողների պահանջը բավարարելուց զատ, օգնի նաև շրջանի բնակչությանը:

Դեռ դա բավ չհամարելով, Խուդավերդյանը մինչև տարեվերջ որոշել է բացել 1-2 տոննա կարողությամբ երշիկի արտադրամաս:

– Պրն. Խուդավերդյան, դուք ինչպես եք նայում ապրանքափոխանակության ճանապարհով սննդի հայթայթմանը:

– Կտրականապես դեմ եմ այդ ձևին: Դա կարելի է թույլատրել այն հիմնարկ-ձեռնարկություններին, որոնք իրենց կոլեկտիվին սննդով 80-90 տոկոսով բավարարմանը հասել են սեփական օժանդակ տնտեսության արտադրանքով և միայն 10 տոկոսի պակասը կարող են լրացնել այդ ճանապարհով՝ մինչև օժանդակ տնտեսությունը հզորանա: Ապրանքափոխանակության այդ ձևը ձեռնարկության ղեկավարին հանգստացնում է, որ չստեղծի իր սեփական տնտեսությունը, ջանք չթափի:

– Իսկ ի՞նչ անի այն ձեռնարկությունը, որը օժանդակ տնտեսություն հիմնելու հնարավորություն չունի:

– Թող փայատեր դառնա օժանդակ տնտեսություն ունեցող որևէ ձեռնարկության հետ իր արտադրանքով և ֆինանսապես օգնելով նրան:

Իջևանի գորգագործական կոմբինատը մեր հանրապետության խոշորագույն ձեռնարկություններից է, որը տարեկան 300 միլիոնի արտադրանք է տալիս, որից պետական բյուջե է մտնում 200 միլիոնը:

Եվ այս խոշոր ձեռնարկությունն արդեն 10 տարի հոգատար ծնողի նման ղեկավարող, միջին տարիքը վաղուց բոլորած մարդը, չնայած իր գերծանրաբեռնվածությանը, շարունակում է ուսանել:

Կոմբինատ ոտք դնելով՝ Խուդավերդյանը հենց հաջորդ տարին, բացը լրացնելու համար, ընդունվել էր Լենինգրադի տեքստիլ ինստիտուտի ինժեներատնտեսական ֆակուլտետի հեռակա բաժինը և փայլուն ավարտելով՝ գրանցվել էր նույն ֆակուլտետի ասպիրանտ:

Այս տարի այդ անհանգիստ բնավորությամբ մարդը կպաշտպանի իր դիսերտացիոն աշխատանքը և կստանա գիտական կոչում, որը կգա լրացնելու նրա բարի համբավը:

Այո, այսօր, քան երբևէ, մեզ միայն նման մարդիկ են պետք...

Լեդի ՂԵՒՈՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

«Չենք թողնի մեր պապերի գերեզմանները»

ասում են Շահումյանի հերոս պաշտպանները

Սեպտեմբերի 19-ն էր, երբ Երեւանում կայացած արցախյան խնդրին նվիրված միջազգային համաժողովի մասնակիցների եւ տարբեր երկրների լրագրողների հետ մեկնեցինք Շահումյան: Ուղղաթիռը դեռ վայրէջք չէր կատարել, երբ ամբողջ ժողովուրդն արդեն հավաքվել էր թռիչքահրապարակի շուրջը: Այդ օրը Շահումյանից Երեւան պետք է տեղափոխեին ինքնապաշտպանական ջոկատից չորս վիրավորների, որոնք Էրքեջի ազատագրման ժամանակ էին վիրավորվել: Նրանց հրաժեշտ տալիս ընկերները խոսեցան, որ իրենք վրեժխնդիր կլինեն: Երբ իջանք ուղղաթիռից, ժողովուրդն անմիջապես շրջապատեց մեզ, եւ կարծես կարոտով ու հույսով էին նայում: Մենք եկել էինք դրսի աշխարհից, եւ դա կարծես հավատ էր ներշնչում, որ իրենց մասին գիտեն, անհանգստանում են: Նրանց արտաքին աշխարհի հետ երբեմն կապում է միայն հույսի այդ ուղղաթիռը: Այստեղից մեզ ուղեկցեցին ինքնապաշտպանական ջոկատի շտաբի հրամանատար Մեծ Շահենի մոտ (Շահեն Մեղրյանը շրջանի գործկոմի նախագահն է): Նրան Մեծ Շահեն են ասում, որովհետեւ կա նաեւ Փոքր Շահեն (ավտոշարասյան պետը): Հանդիպման հենց առաջին պահից ես հասկացա նրանց բոլորի էությունը. նրանք Շահումյանը կյանքի գնով կպաշտպանեն: Ծանր պատերազմի մեջ է գտնվում Շահումյանը: Հրաձգությունները անընդհատ շարունակվում են: Մշտական կրակոցների տակ է գտնվում Ղարաչինար գյուղը, որտեղից միայն երեխաներին են դուրս բերել: Ռմբակոծություններից գյուղում 157 տուն ավերվել է, բնակիչներից շատերը վիրավորվել: Բայց ղարաչինարցիները համառորեն շարունակում են գյուղում մնալ, չեն հեռանում, ինչը որ ցանկանում են ադրբեջանական օմոնականները: Նրանք գյուղի դեմ օգտագործում են ռազմական տեխնիկայի ժամանակակից միջոցներ, որ ժառանգություն են ստացել խորհրդային բանակից: Սակայն նրանց գյուղից չհեռանալը շատ բանով կապված է Շահենի եւ իր տղաների հետ: Գյուղացիները հավատում եւ վստահում են նրանց, գիտեն, որ նրանք արյան գնով կպաշտպանեն իրենց: Գյուղում ռմբակոծությունների պատճառով ավերվել եւ չի գործում դպրոցը, խափանված է գյուղացու առօրյան: Ամեն պահի հրանոթի արկի բեկորները կարող են վիրավորել մարդկանց: Իսկ հրանոթից ավերված շատ տներում, որտեղ անգամ վիրավորներ են եղել, անհնար է պատկերացնել, թե մարդը կարող էր այնտեղից ողջ դուրս գալ: Ինչեւէ, մարդիկ շարունակում են ճակատագրի դեմ կռվելով մնալ գյուղում: Կրակոցները չեն դադարում նաեւ ինքնապաշտպանական ջոկատների կողմից վերջերս ետ վերցրած Բուզլուխ, Մանաշիդ եւ Էրքեջ գյուղերի վրա: Իսկ այդտեղ թուրքը հասցրել էր իր բարբարոսություններն անել: Բուզլուխ գյուղում ավերվել էր կապի բաժանմունքի շենքը, շատ տներ հրդեհել են կամ ռմբակոծության ենթարկել, որից հետո խուժանի ձեռքն է կպել: Այն ընթացքում, երբ գրավված էին այդ գյուղերը, հասցրել էին բնակեցնել ադրբեջանցիներին: Ի դեպ, ասեմ, որ սկսած ամռան 13-ից, Շահումյանի շրջանը [illegible] զրկված է էլեկտրաէներգիայից: Երբ սկսվում է երեկոն, մարդիկ միայն մեջ են մնում: [illegible] բոլոր տները համարակալված էին եւ յուրաքանչյուրի վրա գրված էր, թե ում է վաճառված: Պարզվում է, որ բանակը կամ օմոնը, կամ գուցե երկուսը միասին, արյան գնով գրավված ամեն մի թզաչափ հող ոսոխի գնով վաճառել են: Իսկ իրենց կողմից ավերված կապի բաժանմունքում ցանկացել էին տեղադրել ժամանակակից ավտոմատ հեռախոսակայան, որը դեռ չէին հասցրել հավաքել: Բարբարոսի ձեռքը դիպել էր նաեւ Բուզլուխի գերեզմանատանը: Այն ամբողջովին քանդված էր, ավերված: Իսկ շատ գերեզ-

Շահեն ՄԵՂՐՅԱՆ Լուսանկարը՝ Մ. [illegible]

մանաքարեր պարզապես տարել էին: Սակայն դա երկար չէր կարող տեւել: Տղաները չէին կարող համակերպվել այդ ամենին: Չնայած խորհրդային բանակը ետ է քաշվել, բայց տեխնիկայի ոչ վատ միջոցներ է զիջել օմոնին:

Եւ հիմա օմոնը կատաղած լինելուց բացի, նաեւ շատ լավ զինված է եւ ինչպես միշտ, քանակով մի քանի անգամ գերազանցում է ինքնապաշտպանական ջոկատներին:

«Երբ Բուզլուխից ետ քաշվեցինք,- ասում է Շահենը,- *կանգնել էինք ա՜յ այն բարձունքում,*- ցույց է տալիս նա դիմացի սարը,- *եւ շրթունքներս ատամներիս տակ սեղմելով չկարողացա արցունքներս զսպել: Բողոքիս մեջ վրեժ կար, եւ վստահ էի, որ իմ եւ տղաների այդ հպարտ արցունքները թանկ կնստեն նրանց վրա»:*

Տղաները գիշեր-ցերեկ արթուն հսկում են գյուղերը: Սակայն ասեմ, որ նրանց վիճակը այդ պայմաններում այնքան էլ բարվոք չէ: Տարական բան է գուցե թվում, բայց նրանցից շատերն ապահովված չեն անհրաժեշտ կոշիկներով եւ հագուստով: Իսկ առջեւում դեռ ավելի ծանր օրեր են: Սակայն Շահումյանում հավատավոր էլ չէ [illegible] չնայած այդ ամենը նրանց երբեք չի խանգարել հայրենասեր լինելու, բայց կարծում եմ, որ չի կարելի [illegible] Մեր ժողովրդի հերոսական պատմության մեջ գուցեեւ ամենահերոսական պահերից է սա: Մենք ես ենք վերցրել կորցրած գյուղերը: Այսօր հայը վերադառնալու է իր հայրենի օջախը: Սակայն այստեղ նույնպես շատ խնդիրներ են առաջանում: Բացի նրանից, որ գյուղացին առայժմ վախենում է իր տունը վերադառնալուց, որովհետեւ տեսել է բարբարոսություններ, նա չունի նաեւ այնտեղ ապրելու պայմաններ: Ամբողջովին քաղանի ենթարկվելուց հետո դժվար վերադառնա իր քանդված, ավերված տունը: Իսկ առջեւում ձմեռ է:

Իշխան ՄԿՐՏՈՒՄՅԱՆ, մեխանիզատոր.- Հունիսի 13-ին դուրս ենք եկել գյուղից: Այդ օրը բանակը եւ օմոնը մտան գյուղ: Նրանց ուղեկցում էին ռազմական ուղղաթիռներ եւ տանկեր: Նրանք ուզում էին մեզ վերցնել, ուստի թողնելով մեր ունեցած-չունեցածը՝ Բուզլուխից փախանք Վերիշեն եւ ուրիշ գյուղեր: Հիմա մենք տուն չունենք, որը մեկի տանն ենք ապրում:

- Իսկ ե՞րբ եք պատրաստվում վերադառնալ ձեր գյուղերը:

- Երբ որ զինվորականները գան եւ պաշտպանեն սահմանները: Մենք շատ ենք ուզում վերադառնալ մեր տները:

- Իսկ չէ՞ որ ինքնապաշտպանական ջոկատի տղաները պաշտպանում են այդ գյուղերը:

- Բայց մեր տղաները այնպես չեն զինված, որ ապահովության մեծ երաշխիք լինեն: Ինչպե՞ս կարելի է հրանոթների ու ուղղաթիռների առաջն առնել: Բան չունենք ասելու, մեր որդիներն են, մահից չվախեցող, բայց մենք մեր աչքով ենք տեսել, թե ինչ սարսափելի է զինված հակառակորդ կողմը: Մեր գյուղի դիմաց 4-5 «Ալազան» է դրված:

- Դուք ասում եք, որ գյուղ կվերադառնաք, երբ բանակը պաշտպանի սահմանները: Բայց չէ՞ որ ինքներդ եք տեսել նրա գործողությունները: Ի՞նչ երաշխիք ունեք, որ բանակը կպաշտպանի:

- Դե ասենք, որոշ հիմար ղեկավարներ կաշառվել են ու այդ ամենը արել: Բայց մենք հուսով ենք, որ այսուհետեւ հետո կգտնվեն մարդիկ, որոնք կկարողանան օբյեկտիվ լինել: Մենք շատ ենք ուզում մեր հողում ապրել: Չէ՞ որ իմ հայրը, մայրը, շատ բարեկամներ, իմ նախնիներն այդ գյուղում են թաղված: Մեր գյուղը դարերի պատմություն ունի: Ո՞ւմ թողնեմ ես իմ նախնիների գերեզմանը, ո՞ւր եւ ինչո՞ւ գնանք:

Երկար տարիներ մեխանիզատոր եմ աշխատել: Երբ երբեւիցե մեր ճանապարհին հաց է եղել ընկած, մենք տույժ ենք տվել մեխանիզատորին: Իսկ հիմա մեր աչքի առաջ մեր վարած-ցանած հացը հրդեհում են: Շուտով [illegible] ձմեռը, իսկ մեր պահեստները դատարկ են: Ինչքան որ ցանկացել են ադրբեջանցիները, հավաքել են, մնացածը՝ վառել: Զորքերը սարից են գիշեր-ցերեկ կրակում, ժողովուրդը չի կարողանում դուրս գալ դաշտ աշխատանքի: Այս ընթացքում գյուղը շատ զոհեր է տվել: Դե մենք գյուղացի ենք, մեզ մեր գործն է հետաքրքիր: Բայց նրանք դաշտում խաղաղ աշխատող մարդկանց են սպանել: Անգամ մեր հովվին անասունների հետ գողացել են, այնուհետեւ սպանել: Իսկ դիակը երկու ամիս հետո, երբ արդեն ոսկորներն էին մնացել, մեծ գումար տալով ենք ես վերցրել ադրբեջանցիներից:

Սեպտեմբերի 22-ն էր, երբ Ստեփանակերտից Բորիս Ելցինի եւ Նուրսուլթան Նազարբաեւի մեկնումից անմիջապես հետո խորհրդային բանակի ռազմական ուղղաթիռով գեներալ-մայոր Գաֆարովի եւ հասուկ նշանակության ջոկատի հետ մեկնեցի կրկին Շահումյան: Շահումյանում, հենց թռիչքահրապարակում նրան մոտեցան ռուս պատգամավորներ եւ անմիջապես համառոտ ներկայացրին իրենց տեսածը: Ինչեւէ, նա համաձայնվեց մեզ հետ այցելել Ղարաչինար: Ուսումնասիրելով ռմբակոծված գյուղը, նա անընդհատ հարցերով դիմում էր բնակիչներին, իմանալու այս ամենին վերջ տալու համար նրանց կարծիքը: Երբ ես հարցով դիմեցի նրան, թե իրենք ի՞նչ են մտադիր այսուհետեւ անել, ինչպիսի՞ միջոցներ են ձեռնարկելու, նա խուսափելով պատասխանեց, թե դա քաղաքագետները պետք է որոշեն: Ինչեւէ, այդ օրը նա պետք է այցելեր ադրբեջանական գյուղերը նույնպես, երկկողմանի պատկերացում կազմելու համար: Երեկոյան, ըստ Ռուսաստանի պատգամավոր Վ. Լինկովայի հաղորդած տեղեկությունների, որը նոր էր վերադարձել Գերանբոյից, Գերանբոյի ՊԱԿ-ի նախագահն ասել է, թե 4-րդ բանակի 23-րդ դիվիզիան Բուդեյկինի գլխավորությամբ Շապոշնիկովի հրամանով հսկելու է սահմանը: Ավելի ուշ ճշտվեց, որ 23-րդ դիվիզիայի զորքերը տեղակայվել են ադրբեջանական Մարիսու եւ Թողան գյուղերում՝ փակելով դեպի Գետաշեն ճանապարհը:

Զարուհի ՍՏՐԻԿՅԱՆ

Տարածքային պահանջնե՞ր ԽՍՀՄ-ից

ԽՍՀՄ Պետխորհրդի՝ Մերձբալթիկայի 3 հանրապետությունների անկախությունը ճանաչելու մասին որոշումը չի՞ բերի արդյոք այն բանին, որ Ֆինլանդիան կպահանջի վերադարձնել ավելի վաղ իր կազմի մեջ մտնող եւ 1940 թ. պայմանագրով Խորհրդային Միությանն անցած տարածքները: Այս հարցով *«Դիվանագիտական համայնապատկեր»*-ի թղթակիցը դիմեց ԽՍՀՄ արտգործնախարարության 2-րդ Եվրոպական վարչության պատասխանատու աշխատակցին:

Ինչպես նշեց դիվանագետը, անհրաժեշտ է տեսնել Ֆինլանդիայի առանձին քաղաքացիների, հասարակական կազմակերպությունների եւ կառավարության դիրքորոշումների մեջ եղած տարբերությունը: Նա ընդունեց, որ գաղթականների շահերը պաշտպանող Ֆինլանդիայի մի շարք կուսակցություններ ժամանակ առ ժամանակ բարձրացնում են սահմանները վերանայելու հարցը: Դիվանագետը հիշեցրեց Ֆինլանդիայի գյուղացիական կուսակցությունը ներկայացնող խորհրդարանի պատգամավորի հարցման մասին: Նրանում կոչ էր արվում կառավարությանը՝ բանակցություններ սկսել խորհրդային կողմի հետ՝ «կորցրած տարածքները» վերադարձնելու նպատակով:

Ֆինլանդիայի արտաքին գործերի նախարարի ելույթն այդ հարցման պատասխանն էր: Նրանում ասվում էր, որ Ֆինլանդիայի ղեկավարությունը տարածքային հարցը մեկընդմիշտ լուծված է համարում, որը եւ արտացոլված է համապատասխան միջազգային փաստաթղթերում:

Խորհրդային դիվանագետը բերեց իր ֆինն գործընկերների կարծիքն այն մասին, որ Ֆինլանդիային «կորսված տարածքները» պարզապես պետք չեն: Ֆինլանդիան Եվրոպայի ամենամեծ տարածքն ունեցող երկրներից է, իսկ բնակչությունը ամենեւին մեծ չէ: Ամեն մի բնակչին հասնում է բավականին հող եւ «կորսված տարածքները», եթե նույնիսկ վերադարձվեին Ֆինլանդիային, ֆինանսների պակասի պատճառով չէին յուրացվի:

ԽՍՀՄ արտգործնախարարության աշխատակցի կարծիքով, այս հարցը ոչ թե տարածքային է, այլ էմոցիոնալ, այն էլ՝ նոր պայմաններում հեշտ լուծելի: Իրականություն դարձած Խորհրդային Միության դոնքրացությունը, հեշտացված անցագրային ռեժիմը թույլ են տալիս «կորսված տարածքներից» գաղթածներին այցելել հարազատ վայրերը, նախնիների գերեզմանները:

Դրան են նպաստում նաեւ խորհրդա-ֆիննական համագործակցության զարգացումը, համատեղ ձեռնարկությունների ստեղծումը: Ծրագրվում է խորհրդա-ֆիննական սահմանամերձ շրջաններում ստեղծել ազատ տնտեսական գոտիներ, կառուցել համատեղ մոթելներ եւ հյուրանոցներ:

Այնպես որ, ամփոփեց դիվանագետը, քաղաքական, տնտեսական եւ մարդասիրական բնագավառներում որեւէ լուրջ խնդիրներ գործնականորեն չկան: Մնում է լուծել միայն մի քանի հյուպատոսային հարցեր: Դա վերաբերում է, օրինակ, վիզային ռեժիմին: Այն պահպանվում է, չնայած, դիվանագետի խոսքերով, խորհրդային կողմը դիմել է ֆիննական կողմին՝ առաջարկելով հրաժարվել վիզաներից եւ հեշտացնել սահմանի անցումը: *«Ֆինները առայժմ չեն համաձայնվում: Սակայն նրանց կարելի է հասկանալ. ֆինները 5 միլիոն են, իսկ մենք 300»*,- նշեց արտգործնախարարության աշխատակիցը: Այնուհանդերձ, արդեն հիմա խոսք է գնում խորհրդա-ֆիննական սահմանում նոր վերստուգիչ-անցային կետեր բացելու մասին: ԽՍՀՄ արտգործնախարարությունը լիովին աջակցում է այդ գաղափարին: ■

Ռուսաստանը ինքն է ձգտում լուծել «հյուսիսային տարածքների» հարցը

Ճապոնիայի արտաքին գործերի նախարար Տարո Նակայամայի եւ Խորհրդային Միության ու Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի ղեկավարության միջեւ առաջիկա բանակցությունների կենտրոնում կլինի «հյուսիսային տարածքների» հարցը: Դրա մասին հայտարարեց Մոսկվայում Ճապոնիայի դեսպանատան պատասխանատու աշխատակիցը:

«Դիվանագիտական համայնապատկեր»-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ նա նշեց, որ այցի ճշգրիտ ժամկետները դեռ որոշված չեն, չնայած Ճապոնիայի եւ Խորհրդային Միության մամուլում արդեն հաղորդվել է, որ հավանաբար այն կկայանա հոկտեմբերի կեսերին:

Դիվանագետը դժվարացավ պատասխանել, թե արդյոք կապված է «հյուսիսային տարածքների» խնդիրը Ճապոնիայի կողմից տնտեսական օգնություն ցույց տալու հարցի հետ: Նրա կարծիքով, ուղղակի կապ չկա: *«Եթե կարգավորվեն հարաբերությունները Ճապոնիայի եւ Խորհրդային Միության միջեւ, ապա ավելի հեշտ կլինի լուծել տնտեսական օգնության մասին հարցը»*,- գտնում է դիվանագետը:

Դեսպանատան աշխատակցի կարծիքով, Ռուսաստանի պատվիրակության՝ վերջերս Տոկիո կատարած այցի ժամանակ, որը գլխավորում էր Գերագույն խորհրդի նախագահի տեղակալ Ռուսլան Խասբուլատովը, նշմարվել էին «հյուսիսային տարածքների» խնդրի լուծման առաջխաղացումը: Նրա խոսքերով, Ռուսաստանյան Ֆեդերացիայի ղեկավարությունն իրոք ջանքեր է գործադրել, որպեսզի այդ խնդիրը ապագայում չխաթարի հարաբերությունները հարեւան երկրի հետ:

Դիվանագետը շատ դժվար անվանեց այն հարցը, թե երբ կարող է խաղաղ դաշնագիր ստորագրվել Ճապոնիայի եւ ԽՍՀՄ-ի միջեւ: Նրա կարծիքով, Ռուսաստանյան Ֆեդերացիան անկեղծորեն ձգտում է լուծել տարածքային խնդիրը երկու երկրների միջեւ հարաբերությունները կարգավորելու նպատակով: Հենց դրա հետ է Տոկիոն հույսեր կապում անցյալի տխուր ժառանգությունը հաղթահարելու համար: Նրա խոսքով, բավականին դժվար է որոշել, թե կա՞ն արդյոք «տարաձայնություններ» Ռուսաստանի եւ Միության միջեւ այդ խնդրի լուծման կապակցությամբ: **«Ռուսաստանի դիրքորոշման մեջ կան դրական պահեր, այն ավելի ակտիվորեն է ձգտում լուծել խնդիրը»**,- նշեց դիվանագետը: ■

digitised by A.R.A.R.@

Սեպտեմբեր 17-ին երկու լրագրողներս՝ Յակոբ Պողոսյան եւ Երվանդ Ազատյան մուտք կը գործենք Անրի Վերնոյի (Աշոտ Մալաքյան) Նեօյեի (Փարիզ) աշխատասենյակեն ներս, դժվար կորզված ժամադրությամբ մը, իր «Մայրիկ» ֆիլմին հրապարակումի նախօրյակին: Կայտառ եւ ուրախ բեմադրիչը տեղ կը գրավե իր սեղանին ետին, ներողություն հայցելով իր աշխատասենյակին աննկանոնության եւ հայերեն ու անգլերեն լեզուներու անբավարար իմացության համար: Մեր խնդրանքին դիմաց, որ ազատ զգա որեւէ լեզվով արտահայտվել, կը սկսի խոսիլ գրեթե անթերի հայերեն, ծեծի խոշոր շարժումներով եւ խանդավառությամբ՝ նոր հայրացած մարդու երջանկությունը հազիվ կարենալ զսպելով: Քիչ հետո, մեր տեսակցության ընթացքին, մուտք կգործե նաեւ իր մյուս «ստեղծագործությունը»՝ երկամյա դուստրը, Գայանեն, գեղանի տիկին Մալաքյանի ընկերակցությամբ: Գայանեն տեղ կգրավի հորը գիրկին մեջ, մինչ արվեստագետը կը շարունակե իր խոսակցությունը, մերթընդմերթ ընդմիջվելով հեռաձայնի զանգեն (ու մեզի բացատրելով՝ «Թելեվիզիոնի տնօրենն է, երկուսուկես միլիոնի գնեցին «Մայրիկը» ցուցադրելու իրավունքը»):

Անրի Վերնոյի «Մայրիկ» վեպը, որ երկու տարի ամբողջ բեսթսելլըր գիրքերու ցանկին վրա մնաց Ֆրանսայի մեջ եւ թարգմանվեցավ բազմաթիվ լեզուներով, ահա կներկայանա իբրեւ ֆիլմ, հեղինակությամբ, բեմադրությամբ եւ... խաղարկությամբ Անրի Վերնոյի:

Հինգ տարվա աշխատանք, հազարավոր սրբագրություններ, 25 միլիոն դոլլար ծախս, հազարավոր դերակատարների մասնակցություն, եւ այս բոլորը իրարու շաղախված հայու արտակարգ տաղանդով մը, այսօր պաստառի վրա կբերեն «Մայրիկը»՝ մոտ 5 ժամվա (երկու բաժինով) հայ ընտանիքի մը ոդիսականը՝ մարդկային ճակատագրի ճանապարհներուն վրա:

Նոյեմբեր 27-ին ամբողջ Ֆրանսայի տարածքին 800 ցուցասրահներուն մեջ միանգամայն հրապարակ պիտի ելնե «Մայրիկ»-ի առաջին մասը: Ֆիլմը ամբողջ աշխարհի վրա պիտի տարածե Սի Էմ ընկերությունը:

Յակառակ թրքական պետության բացահայտ եւ ուղղակի միջամտությանց, Վերնոյ համառորեն պայքարելով աշխարհին կներկայացնե այս գլուխգործոցը, զոր ինք անվարան կհոչակե իր 35 ֆիլմերուն մեջ լավագույնը եւ չի զարմանար, եթե ան հառաջիկա դեկտեմբերին դառնա Օսկար մրցանակի թեկնածու՝ 80 միլիոն հանդիսատեսի ցուցադրվելե ետք:

Վերնոյ արագ շարժումներով կանգնի իր վիդեոյի գործիքեն առջեն, հատվածներ ցույց տալու իր ֆիլմեն: Աղա արծվաքիթ մը հայոց վեհանիստ լեռներուն վրա՝ ու կոպարգվին դերասաններուն անունները՝ Օմար Շերիֆ, Կլաուդիա Կարդինալե, Նատալի Ռոսել, Էլիզաբեթ Սարդյան եւ կերպոն հանգչիլ մաշած խալիքարերու բրոնզագույն մակերեսին վրա, ու մինչ այդ խորքին վրա լսվող պատարագի մեջ երգեցողությունը կըդիտվի հրացանի պայթյունով մը, կինա մարդ մը մայթին վրա արյունլվա եւ... դասական նիստ մը՝ վճիռը օդի մեջ կախված:

Միավասիկ նախերգանքը՝ կտրուկ առեղծվածային ու գեղարվեստական դեկորի շլացման բոլոր տվյալներով:

Ինչո՞ւ կրակ, ինչո՞ւ դիակ, ինչո՞ւ դատարան:

Պատասխանը կուտան Մարսել քաղաքը հասնող գաղթական հայերու անօրինակ կերպով ուրույն բացականչությունները՝ «Թեհլերյան անպարտ արձակված... Թալեաթի ըսպաննիչը՝ ազատ»:

Եւ ահա վարագույրը կբացվի Զաքարյան ընտանիքի ոդիսականին վրա, մարդկային ընտանիքի ողբերգության վրա եւ այսպիսով ալ... վերջ կգտնե մեր հարցազրույցը, որուն ընթացքին կհրավիրենք ընթերցողը՝ ստորեւ:

– 1989-ի հոկտեմբերին, մեզի հետ կայացած հարցազրույցի մը ընթացքին կըսեիք, թե «Մայրիկ» ֆիլմը պիտի նկարահանեք Բուլղարիո մեջ: Ֆիլմին առաջին մասը կը ծրագրեիք ավարտել 1990-ի վերջավորության, իսկ երկրորդ մասը 1991-ին: Կրնա՞ք մեզի ըսել, թե ո՞ւր հասավ այս հսկա աշխատանքը, որ ըստ մեզի, պիտի բաղկանար երկու մասից, յուրաքանչյուրը մոտ երեք ժամ:

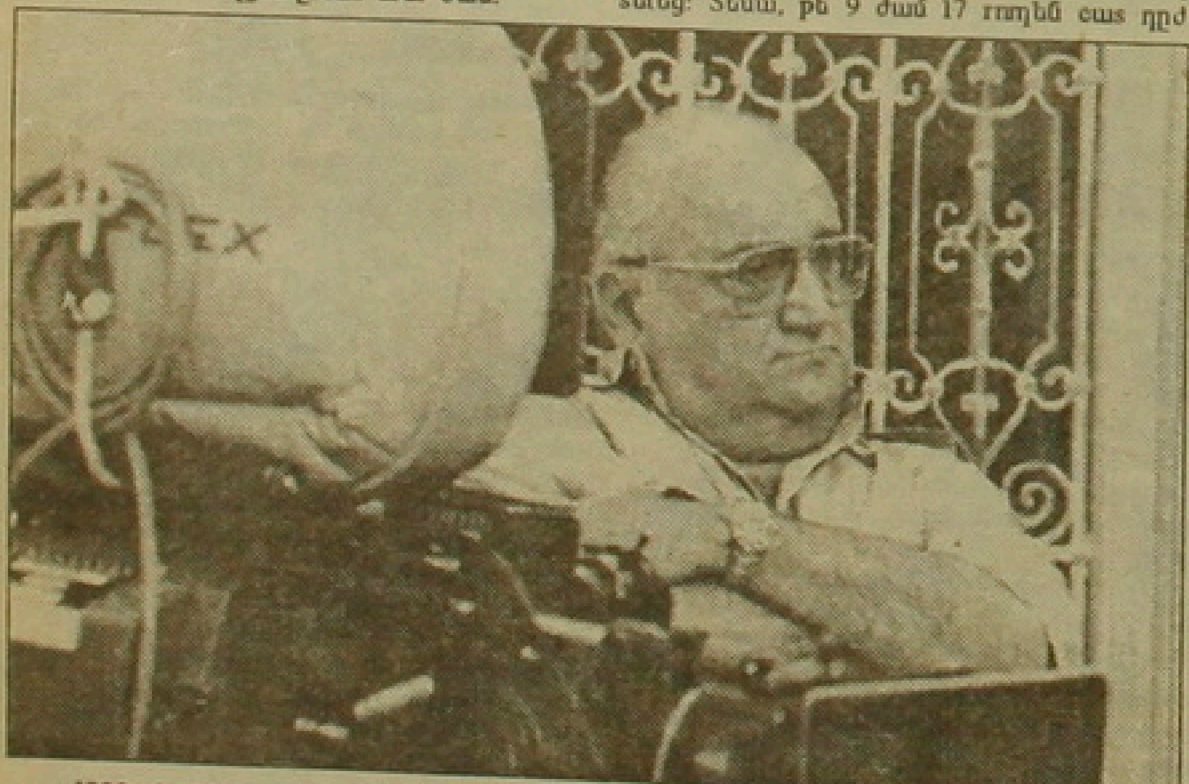

– 1989-են 1991-ի ժամանակամիջոցին շատ բան փոխվեցավ: Փաստորեն, աշխատանքս սկսեցի 1991-ի փետրվարի 25-ին: Նախ պետք է գիտնաք, թե «Մայրիկ» ֆիլմի բյուջեն 25 միլիոն դոլլար է: Եվրոպական սինեմայի չափանիշներով 25 միլիոնը աներեւակայելի գումար է: Ինչպե՞ս պետք էր այս գործը ոտքի կանգներ, սկիզբեն իսկ 25 միլիոնի խոչընդոտով: Սա էր ամբողջ հարցը:

Ֆիլմի առաջին տարբերակը 9 ժամ 17 րոպե էր: Միշտ հայ ընտանիքի պատմություն էր, բայց այդ հայ ընտանիքը սկսած է Թուրքիայից, կուտայի ամբողջ ցեղասպանությունը, Ֆրանսայում տարագրությունը, մինչեւ ընտանիքի կյանքի վերջավորությունը: Այդ ժամանակ էր, որ գացի Բուլղարիա, տեսնելու համար թե կրնա՞մ ցեղասպանության նկարահանման վայրը գտնել: Բուլղարիան չհավնեցա: Քանի մը շաբաթ այդտեղ ետք զգացի, թե շատ բաներ կպակսին այնտեղ... Ի վերջո, մենք կմտածենք, թե ֆիլմը նկարահանել առաջ, վեց ամիս, մինչեւ իսկ մեկ տարի նախապատրաստական աշխատանք պետք է տանինք, բուն նկարահանման անցնելե առաջ: Ես այս երկրին մեջ մեկ տարի առաջ ծրագիր չեմ մշակեր: Բացի այդ, հասկցա, որ ուրկամ կանուխ շատ անակնկալներ պիտի պատահիին Բուլղարիո մեջ:

սահին Բուլղարիո մեջ:

Ուրեմն, հրաժարեցա Բուլղարիո մեջ նկարահանման գաղափարեն:

– Այս բոլորն անշուշտ վերստին սկսելու պես բան մըն էր մեզի համար: Վերամշակել ծրագիրները, վերամշակել սցենարը եւ այլն:

– Այո, երբ վերսկսա, դարձյալ 48 անգամ գրեցի սցենարը... Ամբողջ ծրագիրը 5 տարի տեւեց: Տեսա, թե 9 ժամ 17 րոպեն շատ դըժվար պիտի ըլլա սինեմայով տալ: Հեռուստատեսությամբ ալ շատ երկար էր: Ուրեմն որոշեցի, որ Թուրքիո ամբողջ հատվածը պիտի չնկարահանեմ: Ֆիլմը պիտի սկսի այն վայրկյանին, երբ ընտանիքը կը հասնի Մարսել: Էլիա Քազանի «Ամերիկա-Ամերիկա» ֆիլմը վերջ կը գտնե, երբ կը հասնին Ամերիկա: Իմ ժապավենս կսկսի, երբ ընտանիքը կը հասնի... «մեր Ամերիկան», այսինքն Ֆրանսա: Ասիկա առանձին:

Երկրորդ, կը մնար այն հարցը, թե, այո՛, կը կրճատենք ֆիլմը, բայց ինչո՞ւ այս ընտանիքը կը հասներ Մարսելի ֆաւաքը: Աշխատանք փնտրելու համար չէր, որ կուգար, եւ ոչ ալ՝ որովհետեւ խենթ էին հոն: Բան մը պատահած էր: Ի՞նչն էր այդ բանը: Ուրեմն այդ բանը պետք էր տալ flash-back-ով: Կվերադառնանք այսպիսով անցյալին եւ ցույց կուտանք ցեղասպանությունը: Միմիայն ցեղասպանությունը՝ այլ ոչ Թուրքիոյ իրենց կյանքը: Պատմությունը, ինչպես ըսի, կսկսի Մարսելի իրենց կյանքով: Թեհլերյանի դատավարության ընդմեջեն կը բացատրվի ամբողջ ցեղասպանությունը: Եւ դերասաններեն մեկը, որ կը խաղա Արզարի դերը, կպատմե իր ամառը:

Ընտանիքին տղան 7 տարեկանին կհասնի Մարսել: Ունի հայր մը, մայր մը, երկու մորաքույր– ամբողջը 5 հոգի: Այդ վայրկյանեն չեմ ծգեր ընտանիքը եւ կհետեւեմ իրենց կյանքին: Տղան պիտի ըլլա 20 տարեկան, երբ ֆիլմին առաջին մասը ավարտի: Առաջին մասը integration-ի մը պատմություն է, նոր միջավայրին հաշտվելու պատմությունը, ինչպես է խնդիրը բոլոր գաղթականներուն:

7 տարեկան է տղան եւ կըսե. *«Այսօր եղա 7 տարեկան եւ այս վայրկյանեն սկսյալ ոչ*

Անրի ՎԵՐՆՈՅ. Ֆիլմին հետ

մեկ բան մոռցած եմ»: Այդ տղան է, որ կը պատմե ընտանիքին կյանքը:

Տղան պիտի ըլլա 12 տարեկան, 15 տարեկան, ապա 20 տարեկան համալսարանական, հաջող ճարտարապետ: Վերջին տեսարանը կը պատկերացնե հորը կազմակերպած մեկ ճաշկերույթը, փոքրիկ ճաշարանի մը խումբ անկյունը՝ տղուն ճարտարապետության առիթով: Այստեղ կավարտի ֆիլմին առաջին մասը:

Անցած են 20 տարիներ: Ի՞նչ պատահեցավ այդ ընտանիքին, երբ տղան 20 տարեկանին ծգած էինք, եւ ընտանիքը հաշտված եւ ընտելացած՝ նոր միջավայրի մը մշակույթին:

Ֆիլմին երկրորդ մասը կսկսի: Տղան արդեն 40 տարեկան է: Հայրն ու մայրը 80 տարեկան են, Աննա մորաքույրը կորսնցուցած են (ա. մասին մեջ կտեսնենք այդ) եւ կսկսի ֆիլմին երկրորդ բեման– նոր միջավայրի, նոր մշակույթի մեջ պայքարելով՝ հաջողի՛լ: Այդ պայքարին մեջ, կամաց-կամաց կը հեռանա իր արմատներեն: Մանավանդ, ամուսնացած է կնոջ մը հետ, որ հեռացնե կկտրե իր արմատներուն թելերը: Զգած է հայրն ու մայրը, տարին հազիվ 4 անգամ կ'երթա Մարսել, կ'այցելի իր հոր փոքրիկ խանութը:

Պիտի պատահին բանի մը դեպքեր, որմե ետք տղան պիտի ըսե իր հոր.- *«Հայրիկ, չեմ մոռցած, չեմ ուրացած: Կը մրափեի միշ մը...»:* Եւ կը վերադառնա իր արմատներուն:

Ուրեմն, առաջին բեման integration է, երկրորդը՝ հեռացում եւ վերադարձ արմատներուն:

– Կարելի՞ է ֆիլմը ամբողջական իմաստով ավարտած նկատել:

– Երկու ֆիլմերը ավարտած են: Կը կատարենք վերջին հավելումները, ինչպես երաժշտություն, ձայնային էֆեկտներ եւ այլն:

– Ե՞րբ պիտի ցուցադրվի:

– Այս տարվա կամ նոյեմբեր 27-ին, կամ դեկտեմբեր 4-ին: Առաջին ֆիլմը պիտի ցուցադրվի 800 սրահներու մեջ: Ֆրանսայի սինեմայի պատմության մեջ նման դեպք չէ պատահած:

Հինգ տարի տառապեցա այս գործին վրա: Իհարկե, հայերը բան մը չէին կրնար ընել, սակայն եւ այնպես չհետաքրքրվեցան: Հայը միշտ կըսե. *«Հայերու մասին ե՞րբ ֆիլմ մը պիտի պատրաստես...»:*

Բայց երբ փոքր բան մը կա կատարելու, օգնություն մը՝ ո՛չ նյութական, բարոյական առնվազն՝ հրապարակը դատարկ է... Քսան-հինգ միլիոնը վեր էր հայերու հասողութենեն. ես այդ գումարը պիտի գտնեի այլ միջոցներով: Խոսքը բարոյական կեցվածքի մասին է...

– Բայց դուք ֆիլմին մեջ պետք ունիք լուռ դերակատարներու, մանավանդ ցեղասպանության տեսարաններուն մեջ: Այստեղ կը խոսվի այն մասին, թե Ալֆորվիլի հայերեն շատերը սիրահոժար մասնակցած են...

– Բավական թիվով լուռ դերակատարներ առած եմ հայկական շրջանակներեն: Շատ հետաքրքրական բան մը պատահեցավ Մարսելի նկարահանման ընթացքին: Պետք էր տալ գաղթականներով լեցուն շոգենավին ժամանումը Մարսելի ֆաւաքը:

Դիմեցի 5-6 ընկերակցություններու, խնդրելով, որ ինծի տրամադրեն 500 հոգի՝ երեք օրվան համար: 700 հոգիեն ավելի եկած էին: Մոտ 300 անձեր ստիպված մերժեցինք: Այդպիսի՝ խանդավառություն չէի կրնար պատկերացնել: Առավոտյան ժամը 4-ին կազմ ու պատրաստ կը սպասեին, հայկական տարազներով: Երբ հասա նկարահանման, մոտ 250 անձնակազմով, ժողովուրդը սկսավ երգել ազգային երգեր, «Բամբ որոտան»-ը... Բոլորս կու լայինք... Երեք օր միասին անցուցինք այսպես... Միակ հիշատակն է, որ կպահեմ իմ հարաբերություններուս մեջ:

Երբ ավարտեցի գործս, նայեցա այս ժողովրդին եւ մտածեցի, թե հավերժական հիշատակ մըն է, որ կը տանիմ հետս: Անոնք եկած էին, ծգելով իրենց գործերը, նպատակի մը համար, որ հարազատ էր բոլորին:

Հիմա ավարտած եմ գործը, եւ ընդունելությունը իմ երեւակայածես շատ ու շատ ավելի է: Ամբողջ աշխարհը գնած է ֆիլմը, այո՛, ամբողջ աշխարհը...

– Անցյալ մեր հարցազրույցին մեջ կը մտածեիք հոր դերը վստահել Անթընի Քուինին, մոր դերը՝ Կլաուդիա Կարդինալեին: Վերջնական ընտրությունը ինչպե՞ս եղավ: Որո՞նք են դերասանները...

– Ամբողջ հարցն էր կազմել ընտանիքս: Հինգ հոգիի պետք ունեի: Հայրը, մայրը, պզտիկ տղան եւ երկու մորաքույրները: Երբ մայրն ու հայրը չեն համապատասխաներ իրարու, երբ չհավատաս, որ մորաքույրները ներդաշնակ են, ապա ֆիլմը գոյություն չունի: Երբ չհավատաս, որ տղան իրենց տղան է, ֆիլմ չկա: Երբեմն մեկը լավ էր, մյուսը ոչ այնքան, մեկը կը հասներ, այս անգամ ընտանիքը կխանգարվեր: Վերջապես կազմեցի ընտանիքը, ուր Օմար Շարիֆը այնպիսի Յակոբ մը եղավ, որ Յակոբեն ավելի իրական է: Կլաուդիա Կարդինալեն եղավ Արաքսի: Նատալի Ռոսեր՝ Գայանե, իսկ Իզաբել Սադոյանը, որ մեծ դերասանուհի մըն է՝ Աննա:

Իսկ երկրորդ ֆիլմի մեջ, երբ Ազատը եղավ քառասուն տարեկան, դերը կը կատարե Ռիշար Պիրոն:

– Դուք, որ Զաքարյաններու ընտանիքի ողբերգության միջոցով կ'ուզեք տալ ամբողջ ժողովրդի մը ոդիսականը, հետաքրքրական պիտի ըլլա իմանալ ձեր զգացումներուն մասին, երբ կը վերապառնայիք անցյալին...

– Կարծեմ թե աներկնելի զգացում մըն էր: 45 տարին ի վեր սինեմայի ասպարեզին մեջ եմ, պատրաստած եմ 35 ֆիլմեր, բայց երբ կը մտնեի այն սենյակը, ուր ապրած էր մեր 5 հոգիանոց ընտանիքը, ամեն վայրկյան վարսուն տարով ետ կ'երթայի եւ կ'իյնայի հին օրերու ապրումներու մեջ... օրերով պատրաստել տված իմ այդ սենյակը... Երբ առաջին անգամ դուռը բացի եւ մտա սենյակը՝ մե՛ր սենյակն էր...

Անրի Վերնոյ, դուստրը՝ Գայանեն, Յակոբ Պողոսյան եւ տիկ. Մալաքյան

Բայց պետք է զսպես ինքզինքդ: Պիտի ջանաս մոռնալ ամեն ինչ: Վերջապես պատրաստած ֆիլմ մըն է: Միմիայն ջանացի տալ այն զգացումները, որոնք դեռ անմահ են հիշատակներուս մեջ: Զգույշ էի անով, որ իմ տվածս Մալաքյաններու պատմությունը չէր միայն: Ասիկա կ'ըսեմ անոր համար, որ Մալաքյաններու տունը տունն էր նաեւ անծանոթ Փափազյաններուն, Զաքարյաններուն, Դեմիրճյաններուն, Սարգիսյաններուն, բոլոր հայ գաղթականներուն... Յուրաքանչյուր հայ ըն-

digitised by A.R.A.R.@

«Ֆիլմը չեմ ղրկեր, Հայաստան կերթամ»

[illegible]իրի տանն էր այդ: Ինչ որ շատ անձնական էր, հանեցի:

Մարդ չի հետաքրքրվիր, թե ինչպե՞ս ապրած է Աշոտ Մալաքյանը՝ Անրի Վերնոյը: Զաքարյանները ինծի համար կը խորհրդանշեն հայ ընտանիքը: «Մայրիկ»ը ինծի համար հայ մոր խորհրդանիշն է:

– «Մայրիկ»ը ըլլալով հայ մոր խորհրդանիշը, համաշխարհային հանդիսատեսը բնական է պիտի փորձե իր մայրը գտնել հոն: Համամարդկային հարց մը կա: Ինչպե՞ս կրցած եք հայ մոր եւ ընդհանրապես մոր կերպարին ընդհանրացումները տալ:

– Շատ զարմանալի երեւույթ մը կա: Հարյուր հոգիի ցույց տված եմ ֆիլմը, դեռ ոչ վերջնական վիճակին մեջ: Հարյուրն ալ երբ դուրս ելան սրահեն, վստահ էին, որ պատմության մեկ մասը իրենց իսկ սեփական պատմությունն էր: Այն զգացումը ունեին, որ իրենք ալ ապրած են «Մայրիկ»ին ոդիսականը:

Այս տեսնելով, ըսի՝ Աշոտ, հանեցիր գրավը:

– Հետաքրքրական դրվագ մը պետք է ըլլա Թեհլերյանի դատավարությունը:

– Ինչու՞ համար դարձուցի Թեհլերյանի

Անրի Վերնոյ, աջից՝ Կլաուդիա Կարդինալե եւ Օմար Շերիֆ

դատավարությունը: Վեց ամիս մտածեցի, թե ինչպե՞ս ցույց պիտի տամ ցեղասպանությունը: Երբ ցույց կուտաս աքսորյալներու խումբ մը, որ անապատին մեջ կը քալե, մարդ չի հետաքրքրվիր: Կնային, կը մտածեն, որ շատ գեշ բան մը պատահած է եւ վայրկենապես կը մոռնան: Կը սկսի հաջողիլ այն ատեն միայն, երբ այդ գեշ բաները կպատահին ֆիլմի գլխավոր հերոսներուն: Չեմ կրնար Զաքարյան ընտանիքը դնել հոն, քանի որ փախած են: Ինչպե՞ս ցույց պիտի տայի ցեղասպանությունը:

Երկրորդ, ես չեմ կրնար երկու ժամ ցեղասպանություն ցույց տալ: Իմ խնդիրը ցեղասպանությունը ըմբռնելի դարձնելն էր 80 միլիոն հանդիսականներու: Պետք էր ընտրել ցեղասպանության այն մասը, որ վեց ժամվան ֆիլմին մեջ մինչեւ վերջ պահեր իր ազդեցությունը: Այդ մեկը պիտի տեսնեք ֆիլմին մեջ...

– Ո՞ւր դարձուցիք այս ֆիլմը, ստուդիայի մե՞ջ, թե զանազան վայրերու:

– Շատ բան ստուդիայի մեջ, քանի որ Rue de Pardis, Մարսելի այն փողոցը, ուր իջանք 1921-ին, արդեն գոյություն չունի: Ստիպվեցանք շինել փողոցը, իր տրամվայներով, փողոցի քարերով, տուներով: 500 մետրի վրա փողոց շինած ենք:

Պարզ օրինակ մը: 1921-ի ժամանակներեն մնաց: Շոգենավ չկա հիմա: Ուրտեղե՞ն պիտի բերեինք: Պարզ է: Շինեցինք: Շոգենավը պարզապես շինեցինք: Իհարկե, շատ բան շինած ենք, ժամանակաշրջանի հարազատության համար:

Մնացյալ հատվածները դարձուցինք Փարիզ, Էվիան եւ Թունուզի անապատ՝ Տեր Զորի տեսարաններուն համար:

– Պրն. Մալաքյան, այս ֆիլմը հրապարակ պիտի իջնե մեր ժողովուրդի պատմության ամենեն բախտորոշ ժամանակաշրջանի մը մեջ: Պարզ զուգադիպությու՞ն մըն է...

– Պարզապես զուգադիպություն մըն է... Բայց Աստված մը կա...

– Մենք քանի մը օրեն Հայաստան կը մեկնինք ներկա գտնվելու համար անկախության հանրաքվեին: Դուք արվեստագետ եք եւ կրնա պատահիլ, որ քաղաքական հարցերով չզբաղիք, բայց Ֆրանսայի դեպքերուն հանդեպ անտարբեր չեք կրնար մնալ: Դուք Փարիզի մեջ ի՞նչ կզգաք, ինչպե՞ս պիտի քվեարկեիք...

– Շատ լավ հասկցա հարցումին նպատակը եւ կարիք չկար այսքան երկար նախաբանի: Առանց վարանումի Անկախություն եւ տնտեսական փոխադարձ կապեր մյուս երկիրներու հետ: Մարդ առանձին չի կրնա ապրիլ:

Տարիներով օտարները մեզմով զբաղած են: Ի սեր Աստուծո, քիչ մը ազատ ձգեցեք մեզ: Կրնա պատահիլ, որ չհասկցվինք իրարու հետ, բայց ազա՛տ ձգեցեք մեզ...

– Այս տարի Հայաստանի Գերագույն խորհուրդի նախագահը՝ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը այցելեց Ֆրանսա եւ տեսակցություն ունեցավ նախագահ Ֆրանսուա Միտերանի հետ: Հոկտեմբերի 16-ին նախատեսված է կատարել Հայաստանի հանրապետության նախագահի ընտրությունները: Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը թեկնածու է նախագահական պաշտոնին: Եթե իրավունք ունենայիք ընտրելու, դուք կը քվեարկեի՞ք ի նպաստ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին:

– Մյուս թեկնածուները չեմ ճանչնար, բայց Լեւոն Տեր-Պետրոսյանին ծանոթացա ճաշի մը ընթացքին: Ինքը քիչ խոսեցավ, իսկ ես շատ խոսեցա: Շատ մեծ տպավորություն գործեց: Ես իմ քվես կուտայի իրեն:

Ժողովուրդներու միակ թշնամին բաժանվածությունն է: Ասիկա ամեն մարդ ըսած է, իսկ ես ուրիշ ձեւով պիտի ըսեմ: Երբ կը նայես աշխարհի անցուդարձերուն, կը տեսնես, թե ամեն մարդ համաձայն է ուղղության մը: Քիչ-քիչ, կը սկսին տարակարծությունը: Մեկը կ'ըսե համաձայն եմ գծված ուղղության, բայց ոչ այս ձեւով: Կը կազմվի աջակողմյան թեւ մը: Այո՛, կ'ըսե ուրիշ մը, համաձայն եմ, բայց ոչ աջակողմյան ձեւով: Կը կազմվի ձախակողմյան թեւը: Այստեղ է, որ ծնունդ կ'առնեն բոլոր երկիրներու ողբերգությունները: Մնացիր նույն գիծին վրա, մինչեւ որ հաջողիս: Ամեն անգամ որ հեռանաս գիծեդ, գիտցիր, որ պիտի տկարանաս: Ամեն երկրի մեջ դեմոկրատիայի անունով կը սկսին քիչ առ քիչ բաժնվիլ: Այդ բաժանումն է, որ կը տեսնե թշնամին եւ կ'օգտագործե: Մի՛ բաժնվի՛ր: Մինչեւ վերջ կեցիր գծիդ վրա, որ հաջողիս: Բայց որո՞ն պիտի հասկցնես...

Չեմ ուզեր ըսել, որ ամեն ինչի «այո» պետք է ըսել: Երբոր գտար ընդհանուր նպատակը, մի՛ քալեր մեկ աջ, մեկ ձախ: Քվե՞ կ'ուզինք տալ: Բոլորս տանք: Ազատությո՞ւն կ'ուզենք: Բոլորս ուզենք: Գիտենք, որ 3,5 միլիոն ժողովուրդ՝ միակամ ենք: Նույնիսկ եթե անձին համաձայն չենք, մնանք ընդհանուր սկզբունքին վրա:

– Քիչ առաջ ըսիք, թե կը ճանչնաք Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը: Ինչպիսի՞ տպավորություն թողուց ձեր վրա...

– Շատ մեծ տպավորություն: Ես լսած էի Գորբաչովեն, որ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանը անվանած էր... խուլիգան: Մտածեցի, որ Գորբաչովն էր սխալվողը:

– Երբ Լեւոն Տեր-Պետրոսյանն ընտրվի, կը խորհի՞ք, որ հայ ժողովուրդը ապահով ձեռքերու մեջ պիտի ըլլա, ու բոլորս պետք է համախմբվինք իր շուրջը:

– Այո, բոլորս պետք է համախմբվինք իր շուրջը: Պետք է, պետք է, պետք է: Անկե ետք, երբ ուժեղանանք, ամեն բան կրնանք ընել: Եթե գոհ չենք, կփոխենք: Փոխելը շատ դյուրին է:

– Վերադառնանք «Մայրիկ» ֆիլմին: Ձեր ընդհանուր գործերուն մեջ ո՞ւր կը դասեք զայն:

– Կմոռնամ ամբողջ ըրածս, կմնա այս ֆիլմը:

– Հայաստանի 3,5 միլիոն բնակչությունը պիտի ուզե տեսնել այս ֆիլմը: Սակայն սուղ դրամանիշի հարց մը կա, եւ Հայաստանը ի վիճակի չէ վճարել: Կը ծրագրե՞ք որեւէ ձեւով Հայաստանի ժողովուրդի այս ցանկությանը գոհացում տալ:

– Այո, կծրագրեմ ցուցադրել, բայց չեմ գիտեր, թե ինչ ձեւով: Նյութական խնդիրը մեկ կողմ դրեք: Ես դրամը այստեղ կշահեմ: Հայաստանեն ոչ մեկ նյութական ակնկալություն ունիմ:

– Ուրեմն, պիտի ցուցադրեք ֆիլմը: Ֆիլմը հո՞ն պիտի ղրկեք:

– Ֆիլմը Հայաստան չեմ ղրկեր: Ֆիլմին հետ Հայաստան կերթամ: Պետք է ուշադիր ըլլալ, թե ինչպե՞ս ցույց պիտի տամ: Ձայնային հարցերը ինչպե՞ս պիտի լուծեմ: Ասիկա գիրք չէ, որ թարգմանեն եւ հարցը վերջանա: Իհարկե, ասիկա կրնա ըլլալ, երբ երկու ֆիլմերն ալ արդեն համաշխարհային հրապարակ ելած են:

– Ֆիլմերուն տեւողությունը որքա՞ն է:

– Առաջինը՝ երկու ժամ 20 րոպե, երկրորդը՝ երկու ժամ 40 րոպե:

– «Մայրիկ» գիրքը ամիսներով մնաց որպես best seller Ֆրանսայի մեջ: Իսկ ֆիլմին ձեր նախատեսությունները ի՞նչ են:

– Երբ միջին մը ընդունինք, առնվազն 40 միլիոն հոգի պիտի տեսնե ֆիլմը: Իսկ երբ քալե այնպես, ինչպես մենք կհուսանք, ապա աշխարհով մեկ 80 միլիոն հանդիսական պիտի ունենա: Սահման չկա: Ամբողջ գաղտնիքը հոն է, որ պետք է սիրեն այս ընտանիքը:

– Ֆիլմի պատրաստության ընթացքին որեւէ ընդդիմության հանդիպեցա՞ք: Օրինակ, Թուրքիո կողմե:

– Թուրքական դեսպանատան առաջին մեծ միջամտությունը եղավ ֆրանսական հեռուստացույցի TF-1 կայանի սեփականատեր Պուիկի միջոցավ: Աշխարհի թիվ 1-ն է ան բետոն-արմե շինարարության մեջ: Իրեն ըսած են, թե եթե ֆինանսավորե այս ֆիլմը, Անկարայի մեջ շինարարական իր բոլոր համաձայնությունները կջնջեն: Ուղղակի եկավ եւ ըսավ ինծի: «Կհասկնամ» ըսի..., ի՞նչ կրնամ ընել: Իբր թե ինք պատասխաներ է, որ բետոնի գործը կապ չունի ֆիլմի հետ: Բայց ֆիլմը չֆինանսավորեցին:

Երբ ֆիլմը դարձուցի եւ ամեն ինչ վերջացավ, այս անգամ իրենք գնեցին TF-1 կայանին համար: Ինչ որ կրնային ընել մեկուկես միլիարդ սանտիմով, ես այս անգամ պահանջեցի երկուուկես միլիարդ սանտիմ: *«Ինչո՞ւ այսքան սղցուցիք»*, ըսին: *«Որովհետեւ սկիզբեն չառիք»*, պատասխանեցի:

Իտալական, գերմանական, իսպանական եւ եվրոպական բոլոր հեռուստակայանները գնում են ֆիլմը: Չկա երկիր մը, որ չգնե զայն: Այս է պատկերը: Բացի 10 երկիրներե, մնացյալներուն ցրումը պիտի կատարե MGM-ը:

– Իսկ Միացյալ Նահանգները... մեզ ե՞րբ պիտի ցուցադրվի:

– Ամերիկացիները կուզեն ներկայացնել «Օսկարի» մրցանակաբաշխության դեկտեմբերին: Նախ պետք է ցույց տրվի սրահի մը մեջ եւ հավանաբար ֆրանսական տարբերակը՝ անգլերեն թարգմանությամբ:

– Ուրիշ նյութի անցնելե առաջ, կուզեինք գիտնալ, թե ֆրանսական պետական շրջանակներու կողմե որեւէ ընթացք տրվեցա՞վ թրքական միջամտության:

– Ֆրանսական կողմե միջամտության չեմ հանդիպած, բայց... Ֆրանսական 6 հաստատություններու հետ սկսա ֆիլմին ֆինանսավորման հարցի բանակցությունները եւ ամեն անգամ ալ ձախողեցա: Հիմա, ինչպե՞ս գիտնամ, թե երբ ինծի «ոչ» կըսեն, ասիկա արդյո՞ւնք է ֆիլմը չհավնելու, թե՞ թրքական միջամտության:

Թունուզցի ֆիլմարտադրիչ Թարաք Բին Ամմար, քառասուն տարեկան, երբ կարդաց սցենարը, հուզումով ըսավ, թե եթե այս ֆիլմը չֆինանսավորե, կյանքին մեջ բան մը ըրած չէր ըլլար: 10 օրվան մեջ 22 միլիոն դոլար դրավ սեղանին վրա:

– Դերասանները ինչպե՞ս ընկալեցին հայ ընտանիքի այս պատմությունը:

– Գերազանց, ֆանտաստիկ: Սկիզբեն իսկ իրենք ալ իրենց մեջեն կազմեցին ընտանիք մը: Վեց ամիս բոլորը ապրեցան որպես Զաքարյան ընտանիք: Ասիկա պիտի տեսնեք ֆիլմին մեջ: Միմիայն դերասաններ չեն: Դերասաններեն բան մը ավելի, ինչ-որ սերն է՝ երեսին նշմարելի:

– Հարցում մը գիրքին մասին: Իբրեւ գրական գործ, դուք ինչպե՞ս կը գնահատեք զայն: Կը խորհի՞ք, թե ֆրանսական ժամանակակից գրականության մեջ տեղ մը պիտի գրավե:

– Գիրքը գտած է իր տեղը: Ֆրանսական դպրոցներու մեջ կգործածվի որպես շարադրության նյութ: Թե ֆրանսական գրականության մեջ ի՞նչ արժեք կներկայացնե, ատիկա ինծի չիյնար ըսելը:

– Գրական ուրիշ գործեր ունի՞ք:

– Երբ այս երկու ֆիլմերը տեսնեք, պիտի համոզվիք, որ ժամանակ չունեի գրական ուրիշ երկերով զբաղելու:

– Իբրեւ գրող ինչպե՞ս կզգաք:

– Շատ կսիրեմ գրականությունը: Այնքան կսիրեմ, որ ֆիլմին մեջ կա պատմողին ձայնը, որ... գրողին ձայնն է:

– Հարցազրույցին սկզբնավորության ըսիք, թե այս ֆիլմը պատրաստեցիք, եւ ասիկա պիտի ըլլա վերջինը: Ի՞նչ ըսել կուզեիք:

– Կյանքիդ մեջ քանի՞ անգամ կրնաս ունենալ այսպիսի փորձառություն մը: Չեմ գիտեր, չեմ հավատար, Աստված կա՞, չկա՞... Բայց վստահ եմ, որ ուժ մը կա, գերբնական ուժ մը... Ի՞նչ է այդ ուժը, որ անկարելին դարձուց կարելի: Տաղանդս, փորձառությունս, մասնագիտությունս բավարար չէին նման աշխատանք մը գլուխ հանելու համար:

Այս մեր ժողովուրդը, չեմ գիտեր, ինչպես բացատրեմ...

Պիտի նկարահանեինք Մարսելի քարափը իջնող ժողովուրդը, որ ճիշտ այդ վայրկյանին պիտի իմանար, թե Թեհլերյան անպարտ արձակված է: Շոգենավ պիտի բարձրանար մեկը եւ պիտի գոչեր. *«Թեհլերյան անպարտ արձակված է...»*, իսկ 2 հազար հոգի պիտի արտահայտեր իր գոհունակությունը... Սիրելի հայրենակիցներ, ըսի, հիմա շոգենավ պիտի բարձրանա մեկը եւ պիտի ըսե, թե Թեհլերյան ազատ արձակված է: Ձեզմե պիտի խնդրեմ...

Հանկարծ մոտեցավ ծերունի մը, թե՝ *«Մանչս, աղեկ մտիկ ըրե ինծի: Առտվան ժամը հինգեն կես գիշեր, ինչ ըսես նե պիտի ընենք: Բայց մեզի մի ըսեր, թե ինչ պիտի ընենք Թեհլերյանի անպարտ արձակման լուրը լսելով: Հիմա ձեզի ցույց կուտանք, թե ինչ պիտի ընենք»:*

Երկրաշարժ տեղի ունեցավ եւ ստիպված էի կեցնել նկարահանումը: Երբ այս ժողովուրդը կա, երբ կա այս ժողովուրդը...

– Դուք այս ֆիլմով հայկական հարցը ձեւով մը կներմուծեք ֆրանսական մշակույթի մեջ: Կուզեինք գտնել մարդկային չափանի՞շը, ազգային մեր խանդավառությո՞ւնը՝ շատ լավ, ո՞ւր է մարդկայինը:

– Ամբողջ հարցս այդ էր: Ես ապրած եմ այն սկզբունքով, որ որեւէ մարդ ստիպված չէ հետաքրքրվելու հայկական ուրույն խնդիրներով: Երբ ընդունիս այս սկզբունքը, շատ ժամանակ պիտի շահիս: Ինչո՞ւ կուզես, որ մեկը զբաղի 1915-ի ցեղասպանության հարցերով, երբ դուն չես զբաղիր Կամբոջի կամ Բանգլադեշի խնդիրներով:

Ուրեմն, ես այնպես պետք է ներկայացնեմ մեր խնդիրը, որ մարդ չմնա անտարբեր: *«Պարոն, իրավունք ունիս չհետաքրքրվելու մեր պատմությամբ, բայց ես քեզի պիտի պատմեմ այնպիսի պատմություն մը, որ դուն պիտի վազես ետեւես...»*: Ահա՛ խնդիրը:

Այսօր ինծի տրամադրած են 800 սրահներ: Հայկական իմ սեւ աչքերո՞ւս համար: Ոչ, որովհետեւ հաջողեցանք գրավել հանդիսատեսը հոր մը, մոր մը, զավակին եւ երկու մորաքույրներուն պատմությամբ...

Փարիզ, 16 Սեպտեմբեր 1991

Հանդիպում իրանահայ բանաստեղծ Խաչիկ Խաչերի հետ

Աբու Դաբիի հայկական մշակութային ընկերակցությունը իր դասախոսական շարքի 4-րդ ձեռնարկը նվիրեց իրանահայ գրական-մշակութային կյանքին, հրավիրելով թեհրանահայ գրական շրջանակի հիմնադիր անդամներից բանաստեղծ, արձակագիր եւ թարգմանիչ Խաչիկ Խաչերին (Խ. Գալստյան), որ տեղի ունեցավ ուրբաթ, սեպտեմբերի 20-ի երեկոյան ժամը 6-ին, քաղաքի «Մերիդիան» հյուրանոցի դահլիճի մեջ: Կազմակերպիչ վարչության անունից դասախոսության բացումը կատարեց Վաչե Գասեմջյանը, ողջունելով դասախոսին եւ ներկաներին: Ապա հրավիրեց Արամ Սեփեթճյանին, որ ներկայացնի դասախոսի ստեղծագործական կյանքը: Հակիրճ եւ ամփոփ Ա. Սեփեթճյանը հանգամանորեն բնութագրեց դասախոսի կենսագրական գծերը՝ բանաստեղծ-արձակագիր ու թարգմանիչ, առավել իբրեւ խմբագիր-հրատարակիչ (Գ. Խանենցու հետ միասին) «Հանդիպում» գրական հանդեսի: Քերթվածների ընթերցումով հանդես եկավ ասմունքող Հակոբ Գասպարյանը:

Սեփ. թղթ.

digitised by A.R.A.R.@

Ո՞վ է իշխում Պարսից ծոցի վրա

Քուվեյթցիները անզուսպ ոգեւորությամբ այն երբեմն անվանում են տասը տարվա պայմանագիր: Մինչդեռ ամերիկացիները զգուշավորությամբ այն համարում են շրջանի անվտանգությանն ու ապահովությանը ուղղված ընդլայնված միջոցառումների ծրագիր: Այնուամենայնիվ, ինչ անվանում էլ որ տրվի դրան, ակնկալվում է, որ Քուվեյթի պաշտպանության նախարարը Վաշինգտոն կժամանի այդ հարցը պաշտոնականացնելու նպատակով: Քուվեյթցիները նույնանման բանակցություններ վարում են նաեւ անգլիացիների հետ: Պարզվում է, որ փրկարարների դերն այդքան հեշտությամբ չի ավարտվում:

Նախկինում, սառը պատերազմի օրերին, արեւմտյան երկրները հրճվանքով կարձագանքեին Պարսից ծոցում ռազմական բազաներ ունենալու հրավերին, իսկ Քուվեյթն այդ ժամանակ իր հարեւաններից ամենից ավելի ահաբեկվածն էր այդպիսի կոպիտ գաղափարի իրականացումից: Այժմ իրավիճակն այլ է, իրաքյան ներխուժման պատճառած «վնասվածքներից» հետո Քուվեյթը, ընդհակառակը, ամբողջ աշխարհով մեկ արտահայտում է իր ցանկությունը՝ այդ տարածքում պահելու ամերիկյան եւ որոշ քանակությամբ նաեւ անգլիական զինվորներին, կառավարական թերթերն ու մի քանի նախարարներ շրջանում ամերիկյան ցամաքային զորքերի ներկայությամբ համարվում են խիստ ցանկալի, սակայն այս անգամ էլ ամերիկացիներն ու անգլիացիներն են համառում, պնդելով, որ իրենք չեն պատրաստվում մշտական զինվորական անձնակազմ պահել այնտեղ:

Հակված լինելով չափազանցնելու Իրաքից եկող վտանգի չափերը, Քուվեյթի կառավարությունը մեծ աղմուկ բարձրացրեց անցյալ շաբաթվա ընթացքում մի քանի իրաքցիների կողմից կատարված Բաբիյան կղզու «ներխուժման» առթիվ: Կանանց եւ երեխաներին ընդգրկող այդ «ավազակախումբը» Շատ էլ Արաբի գետաբերանում գտնվող կղզին էր ժամանել պարզապես պատերազմի ավարտից հետո զենքի մնացորդները հավաքելու նպատակով: «Ներխուժումը» խիզախորեն ետ էր մղվել քուվեյթցիների կողմից: Ասում են, որ Քուվեյթում ընտրելու իրավունք ունեցողների թվից ավելի շատ մարդիկ են ստորագրել ամերիկյան օգնություն պահանջող խնդրագրի տակ:

Ամերիկյան մտադրությունների փոփոխման մասին քուվեյթցիները սկսեցին հույսեր փայփայել այն բանից հետո, երբ Միացյալ Նահանգները հրաժարվեց ցամաքային զորքերի ամբողջական դուրս բերումը ավարտել մինչեւ սեպտեմբերի սկիզբը:

Հնարավորություն տալով, որ քուվեյթյան բանակն իրեն վերագտնի, *«ամերիկյան 3.700 զինվորներին մի քանի ամսով փոխարինելու կգան գերմանացի 1.000 մարտիկներ»*,- հայտարարեց պաշտպանության նախարարությունը:

Եւ ամերիկացիները, եւ բրիտանացիները այնքան էլ մեծ նշանակություն չեն տալիս Քուվեյթի հետ կնքված համաձայնություններին՝ համարելով դրանք շրջանում դրությունը կայունացնելու ուղղությամբ ձեռք առնված հավելյալ միջոցառումներ: Նրանք պարզապես ծանր տեխնիկան ցանկանում են պահել այնտեղ՝ կարիքի դեպքում օգտագործելու նպատակով, փոխանակ օվկիանոսը անցնելու դժվարությունները մի անգամ եւս վերապրելու:

Համաձայնության եզրերը ընդգրկում են հետեւյալ կետերը. արեւմուտքի օդային եւ ծովային ուժերը իրավունք են ունենալու օգտագործել Քուվեյթի ռազմական շինությունները, նորանոր հաղորդակցական միջոցներ են կառուցվելու, եւ միասնական զորավարժություններ անցկացնելով, ամերիկացիներն ու անգլիացիները մարզելու են քուվեյթցի բանակայիններին: Բայց այս բոլորը չեն նշանակում, պնդում են նրանք, թե ցամաքային զորքերը մշտապես մնալու են այնտեղ:

Քուվեյթը նման համաձայնության բանակցություններ է վարում նաեւ Ծոցի Համագործակցության Խորհրդի (ԾՀԽ) մյուս հինգ անդամ երկրներից մի քանիսի հետ:

Սակայն հարցադրումները մնում են չլուծված: Արաբների կողմից ստեղծված ո՞ր «պաշտոնական համակարգին» նեցուկ կանգնելու մասին է խոսքը: Ամերիկացիները եւ անգլիացիները ո՞ւմ են պաշտպանելու իրենց ձեռք առած հավելյալ միջոցներով: Գոյություն ունի՞ արդյոք այդպիսի մի համակարգ:

Այդպիսին հաստատապես չկա Քուվեյթում, որտեղ բանակից անխոհեմաբար վտարվել են նրա հզորությանը նպաստող եւ ամբողջ բանակի երբեք չորրորդը կազմող բեդուինները. սրանք այն թափառական արաբներն են, որոնց Քուվեյթը երբեք էլ քաղաքացիություն չի շնորհել: Հրամանատարների կազմը միասնական չէ: Ավագներին մեղադրում են փախուստի դիմելու կամ էլ դիմադրությունը վատ կազմակերպելու մեջ: Մյուս կողմից թվում է, թե իշխանություններն էլ այնքան հաջողակ չեն երկրի անցուդարձից, որտեղ բարոյական վիճակը ամենացածրն է այժմ:

Ոմանք հույս ունեին, որ իրաքյան «ցնցումից» հետո, ԾՀԽ-ն կդառնա պաշտպանության ամուր մի մարմին: Սակայն այդպիսի բան տեղի չունեցավ: Չնայած Օմանը առաջարկել է ստեղծել մի միացյալ բանակ, որը 10 անգամ ավելի հզոր կլինի, քան ԾՀԽ-ի ստեղծած 10 հազարանոց՝ «թերակղզու վահան» հորջորջվող բանակը, որն այժմ տեղադրված է Սաուդյան Արաբիայի հյուսիս-արեւելքում, սակայն Ծոցի հրամանատարների անցյալ շաբաթվա հավաքի ընթացքում ոչ մի որոշում չընդունվեց այդ ուղղությամբ: Նրանք սպասում են մինչեւ իրենց երկրների ղեկավարները կհանդիպեն դեկտեմբերին:

Հույսի մյուս նշույլն այն էր, որ պատերազմի ընթացքում ստեղծված արաբական ռազմական համագործակցությունը կշարունակվի նաեւ խաղաղության ժամանակաշրջանում: Ենթադրվում էր, որ Եգիպտոսը եւ Սիրիան, որոնք համապատասխանաբար փոխհատուցում էին ստացել պատերազմին իրենց մասնակցության դիմաց, կկարողանային ստեղծել արաբական մի այնպիսի հզոր ուժ, որը կդիմակայեր հետագա որեւէ նոր հարձակման: Այդ մասին իրենց ցանկությունն էին հայտնել Ծոցի վեց արաբական երկրները, Եգիպտոսի եւ Սիրիայի հետ միասին Դամասկոսում գումարված հանդիպման ընթացքում: Սակայն, ինչպես արաբական համագործակցության վերաբերյալ նախապես ընդունված այլ որոշումներ, այս մեկն էլ մնացել էր անհետեւանք: Ծոցի թագավորական տնտեսություններին չէին հետաքրքրում եգիպտական եւ սիրիական զինվորները: Նրանց չէին վստահում: Վախենում էին, որ հատկապես սիրիացիները կարող են խժդժություններ առաջացնել: Իսկ Եգիպտոսը շատ էր անհամբեր, որ իրեն վճարեն այդ բոլորի դիմաց: Նա ոչ միայն բավական մեծ գումար էր պահանջում, այլեւ՝ իրենից եւ պաղեստինցիներից խլված նախկին աշխատատեղերը Ծոցի երկրներում:

Սաուդացիները երկար մտածելուց հետո եկան այն եզրակացության, որ նախընտրելի էր մեծացնել իրենց սեփական բանակը, կրկնապատկելով այն եւ իրենց նախկին, հավատարիմ մեծ ընկերոջ՝ ԱՄՆ-ի հետ ուղիղ կապի մեջ մնալով:

Արաբական Միացյալ Էմիրությունները նույնպես մտադրվեց աշխուժություն ցուցաբերել զենքեր գնելու հարցում:

Ամերիկյան «պաշտպանության» վերաբերյալ քուվեյթցիների անփույթ խոսակցությունները Ծոցի երկրներում անհանգստություն են պատճառում նաեւ այլ նկատառումներով: Վախ կա, որ շրջանը դարձյալ վարակվի արաբական ազգայնամոլական թշնամանքով եւ կամ իրանական կատաղությամբ: Քուվեյթի էմիր Շեյխ Ջաբերը այս շաբաթ Սաուդյան Արաբիա շտապեց Ֆահդ թագավորին վստահեցնելու համար, որ Քուվեյթում իր տեղադրվելիք օտար բազաների լուրը սոսկ *«դատարկ խոսակցություն»* է:

Այս բոլոր բոհուբոհից վերեւ «հառնում» է Իրանը, որն սկզբից եւեթ դեմ էր եղել դամասկոսյան ժողովի հայտարարությանը եւ չէր ցանկանում Ծոցի անվտանգության պաշտպանության հարցը դնել Եգիպտոսի եւ Սիրիայի իրավասության ներքո: Նա միաժամանակ դեմ է ամերիկյան ցամաքային զորքերի ներկայությանը շրջանում:

Իրանի կարծիքով, միայն ռազմածովային ուժը պետք է տիրություն անի այնտեղ, իսկ ինքը, ինչպես գիտենք, ամենաերկար ծովեզրը ունեցող երկիրն է շրջանում: Իրաքը «խաղից դուրս» է հայտարարված: Սաուդյան Արաբիայի հետ հարաբերությունները կարգավորվում են: Այնպես որ, Իրանը ցանկանում է, որ իրեն ճանաչեն որպես շրջանի ամենաուժեղ եւ ամենախիտ բնակեցված երկիրը, այսինքն՝ մտադիր է ստանձնել Ծոցի «ոստիկանի» այն պաշտոնը, որ Շահն էր մի ժամանակ ծրագրում իր երկրի համար:

Այսպիսով, երբեմնի երկյուղած «գողը» պատրաստվում է ոստիկան դառնալ: Բայց կա՞ արդյոք երաշխիք, որ ոստիկանը դարձյալ գող չի դառնա օրերից մի օր:

The Economist

Իրա՞ն, թե՞ Պարսկաստան

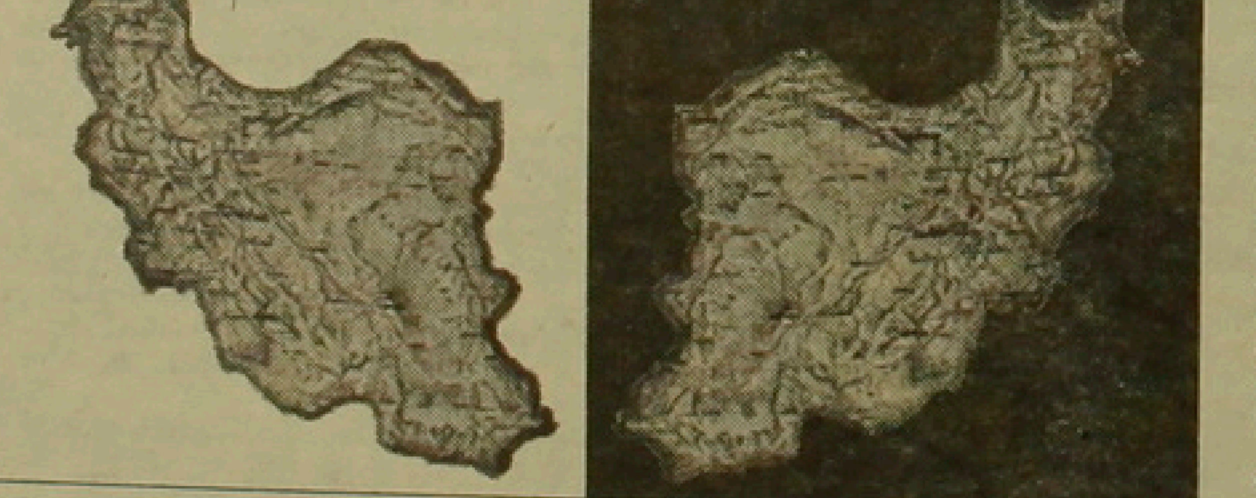

50-ական թվականների սկզբներին ՄԱԿ-ին ուղղված պարսկական կառավարության դիմումի համաձայն Պարսկաստանը պաշտոնապես վերանվանվեց Իրան, որն ավելի է ընդգծում այդ երկրի բնակիչների արիական ծագումը: Որքանո՞վ է արդարացված այդպիսի անվանափոխությունը, եւ ինչպիսի՞ թյուրիմացությունների տեղիք են տալիս Պարսկաստան-Իրան անվանումները՝ իմանում ենք, կարդալով Լոնդոնում հրատարակվող *«Քեյհան»* շաբաթաթերթի սեպտեմբերի 12-ի համարում տպագրված իրանցի գրող-հրապարակախոս Մոհամմադ Ջարնեգարի հոդվածը, որը թարգմանաբար ներկայացնում ենք ձեր ուշադրությանը:

33 տարի առաջ, 1958 թվականի հուլիսին թղթակցի լիազորագրով մասնակցում էի Չիկագոյում անցկացվող միջուկային էներգիային նվիրված գիտաժողովի աշխատանքներին: Հուլիսի 14-ին ինձ հայտնեցին, որ Իրանում հեղաշրջում է տեղի ունեցել. սպանել են շահին, թագաժառանգին եւ վարչապետին: Անմիջապես զանգահարեցի *«Ամերիկայի ձայնի»* գործընկերներիս: Տեղեկացա, որ հեղաշրջումը կատարվել է ոչ թե Իրանում, այլ Իրաքում: Ըստ երեւույթին, որոշ լրագրողներ շփոթել էին այդ երկու անվանումները: Դա առաջին դեպքը չէր, երբ հայրենիքիս օտար անվանման փոփոխումը թյուրիմացության տեղիք էր տալիս: Եվրոպական լեզուներում Iran եւ Iraq բառերը միմյանց շատ նման են: Երկուսն էլ խորթ բառեր են օտարների համար: Արտերկրում բոլորին թվում է, որ թե՛ Իրաքը եւ թե՛ Իրանը նորաստեղծ, միջազգային ասպարեզում նոր կարգավիճակ ստացած պետություններ են: Իսկ ինչո՞ւ մի պատմական երկրի հանրահայտ եւ հեղինակություն ներշնչող անվանումը փոխարինվեց անհայտ եւ խորթ անվանումով: Այդ մասին քիչ հետո:

Երբեմն որոշ երկրների անվանափոխումը արդարացվում է: 19-րդ դարի վերջերին Օսմանյան կայսրությանը Եվրոպայի *«Հոգեվարքի մեջ գտնվող հիվանդ»* էին անվանում: Առաջին համաշխարհային պատերազմում Գերմանիայի պարտությունից եւ նրա դաշնակից Օսմանյան կայսրության անկումից հետո վերջինս կորցրեց իր միջազգային երբեմնի հեղինակությունը: Այդ ժամանակ Աթաթուրքը հաստատուն քայլերով ձեռնամուխ եղավ վերափոխումների: Տարանջատելով կրոնը պետությունից, հրաժարվելով կաշկանդող սովորույթներից եւ ձերբազատվելով արաբական գրելաձեւից, Աթաթուրքը ստեղծեց Թուրքիայի հանրապետությունը, որն այսօր աշխարհի հեղինակավոր երկրներից է:

Իրանը 1957-59 թթ. աշխարհում մեծ հեղինակություն էր վայելում: Ֆիրդուսու հազարամյակին նվիրված տոնակատարություններն էլ ավելի բարձրացրին Իրանի վարկը միջազգային ասպարեզում: Սակայն օտարերկրացիների մոտ ընդունված Persia անվանման նենգափոխումը մեծ հարված հասցրեց պատմական երկրի ինքնությանը եւ մի տեսակ իմաստային շփոթ առաջացրեց օտարերկրացիների մոտ:

50-ական թվականներին Դաշեսի անունով մի բելուջիստանցի ավազակ պատանդ էր վերցրել մի քանի ամերիկացի զբոսաշրջիկների: Նյու Յորքում հրատարակվող հանրահայտ մի թերթ խոշոր տառերով գրեց. «Persian police chasing Iranian autlaws» (Պարսկական ոստիկանությունը հետապնդում է իրանցի չարագործներին):

Դեռեւս Քրիստոսի ծնունդից 600 տարի առաջ Պարսկաստանը Միջին Արեւելքում եւ Մերձմիջերկրականի երկրներում մեծ համբավ էր վայելում: Միայն Հին Կտակարանը 68 անգամ անդրադառնում է Պարսկաստանին եւ պարսիկ տիրակալներին: Նույն գրքում Ասված Կյուրոսին անվանում է հովվապետ եւ իր մերձավորը: Այդ բնութագրումը Կյուրոսին Աստծու կողմից այլ ցեղերին առաջնորդելու առաքելություն էր տալիս: Պարսկաստանի արքան կոչված էր վերականգնելու բաբելոնցիների ձեռքով ավերված Երուսաղեմը եւ ազատագրելու գերեվարված հրեաներին: Ավետարանում ոչ մի արքա եւ ոչ մի երկիր այդքան չեն մեծարվել եւ փառաբանվել, որքան Կյուրոսը եւ Պարսկաստանը:

Մինչեւ վերջերս Ղուրանում նշված *«երկեղջյուր»* մականունը վերագրվում էր Ալեքսանդր Մակեդոնացուն, սակայն հայտնի գիտնական, Հնդկաստանի նախկին նախագահ Աբու ալ-Քալամ Ազադը ապացուցեց, որ «երկեղջյուրը» նույն Աքեմենյան Կյուրոսն է:

Երբ հույն պատմիչ Հերոդոտոսի պատմության էջերում Պարսկաստանի մասին գրված գովեստի եւ պարսավանքի խոսքերը դնենք կշեռքի նժարներին, կտեսնենք, որ Պարսկաստանի մասին նշված գովեստի խոսքերը գերակշռում են:

Ճանաչված իրանագետ Յարշաթերը *«Ռահավարդ»* հանդեսի 20 եւ 21 համարներում, անդրադառնալով Persia տեղանվան անվանափոխմանը, նշում է, թե ըստ երեւույթին այդ գործի նախաձեռնողը եղել է Գերմանիան: Ըստ Յարշաթերի, Գերմանիան այդ տարիներին տառապում էր ազգայնամոլության տենդով, եւ նացիստական կուսակցությունը դարձել էր արիական ցեղապաշտության դրոշակակիրը, իսկ գերմանացիները արիացի պարսիկների հետ լավ հարաբերություններ ունեին: Յարշաթերը շարունակում է. *«Գերմանիայում Իրանի դեսպանը որոշ գերմանացիների հորդորով դիմեց պարսկական կառավարությանը օտար լեզուներում ընդունված Persia եւ Persian բառերը Իրան եւ իրանցի բառերով փոխարինելու առաջարկով, եւ պարսկական կառավարությունը արձագանքեց այդ առաջարկին»:*

Աշխարհում կան բազմաթիվ երկրներ, որոնք մյուս ժողովուրդների կողմից ճանաչված են այլ անվանումներով: Հելլասը Հունաստանի ինքնանվանումն է, որը թերեւս անիմաստ է թվում այլ ժողովուրդներին: Եգիպտոսը եւ Մսրը միեւնույն երկրի տարբեր անվանումներն են: Բայց արդյոք Հունաստանի կամ Եգիպտոսի քաղաքական գործիչը կարո՞ղ էր դիմել նման քայլի: Փորձեք մի օտարի հարցնել, թե որտեղ է գտնվում Հելլասը կամ Մսրը:

Տարիներ առաջ դասավանդում էի Վաշինգտոնի Էմերսոն քոլեջում: Հիշում եմ, թե ինչպես մի ամերիկացի ուսանող փորձում էր համոզել իր պարսիկ դասընկերոջը, որ Աբու Ալի Իբն-Սինան արաբ գիտնական է: Երբ ես միջամտեցի եւ փաստարկներով համոզեցի, որ նա արաբ չէ, ուսանողն ասաց. *«Միգուցե Իբն-Սինան արաբ չէ, բայց նա իրանցի էլ չէ, այլ պարսիկ գիտնական է»:*

Իրանին իր փառավոր պատմական անցյալը վերադարձնելու համար անհրաժեշտ է վերականգնել նախ նրա պատմական անվանումը: Իրանի կառավարությունը կարող է ՄԱԿ-ին հասցեագրած մի հասարակ դիմումով հայտարարել, որ այսուհետեւ Իրանի պաշտոնական եւ միջազգային անվանումը Persia է: Իմ կարծիքով, բոլոր երկրները սիրով կընդունեն այդ առաջարկը, քանի որ միջազգային էթիկան եւ բարեկրթությունն այդ է պահանջում:

Գրիգոր ՍԱՄՍՈՆՅԱՆ

digitised by A.R.A.R.@

Քրդական ինքնավարությո՞ւն Թուրքիայում

Քրդական ներկայացուցչություններ Անկարայում

Քրդիստանի դեմոկրատական կուսակցության լիազոր ներկայացուցիչներ Նայիֆվան Բարզանին ու Մուհսին Դիզային, Նախագահ Թուրգութ Օզալի հրավերով, սեպտեմբերի 12-ին ժամանել են Անկարա՝ քննարկելու Հյուսիսային Իրաքում, հատկապես Քերքուկում վերջին իրավիճակը, ուր քուրդ մարտիկների եւ իրաքյան զորքերի միջեւ տեղի ունեցած նորյա ընդհարումներում զոհվել էր 50 մարդ: Քուրդ ներկայացուցիչները միաժամանակ Անկարային հրավիրել են դառնալ «քրդական ինքնավարության» շուրջ սադրանական վարչակարգի հետ սարվող բանակցությունների մասին: Ըստ Անկարա է ժամանել նաեւ Քրդիստանի հայրենասերների միության ղեկավար Ջալալ Թալաբանին, երկխոսության համար Բարզանիի ու Դիզայի հետ: Ինչպես հաղորդում է «Հյուրրիյեթ»ը, ինքնավարության հարցի շուրջ իրաքյան կառավարության հետ սարվող բանակցություններում լուրջ տարաձայնություններ են առաջացել Քրդիստանի դեմոկրատական կուսակցության եւ Քրդիստանի հայրենասերների միության միջեւ, որոնք քրդական ճակատի մասն են կազմում: Ահա Թուրքիան հանդես է բերել նախաձեռնություն, ստանձնելով հաշտարարի դեր քրդական խմբավորումների այդ երկու կազմակերպությունների միջեւ: Միաժամանակ Թուրքիան բացահայտ է վերահիշյալ կազմակերպությունների Անկարայում ներկայացուցչություն ունենալու ուղղությամբ, և այս մասին կողմերի միջեւ ձեռք է բերվել փոխհամաձայնություն: Ըստ «Հյուրրիյեթ»ի, Քրդիստանի հայրենասերների միությունը մոտ օրերս Անկարայում կբացի իր գրասենյակը, եւ այն կգլխավորի Թալաբանի աջ թեւը համարվող Սերչին Քաքազը: Բանակցությունների ավարտից հետո Թալաբանին կմեկնի Վաշինգտոն:

Պատասխանելով «Հյուրրիյեթ»ի հարցերին, Ջալալ Թալաբանին հաստատել է տարաձայնության առկայությունն իր կազմակերպության եւ Քրդիստանի դեմոկրատական կուսակցության միջեւ: Այնուհետեւ ակնարկելով PKK-ին, նա հավաստիացրել է, որ ինքը ոչ մի ջանք չի խնայի կանխելու համար ամեն մի հարձակում ինչպես Թուրքիայի, այնպես էլ Իրանին հարեւան մյուս երկրների վրա: Թալաբանին հույս է հայտնել, որ Թուրգութ Օզալը կկատարի Հյուսիսային Իրաքում քրդերին մարդասիրական օգնություն ցույց տալու վերաբերյալ իր խոստումը, հատուկ ընդգծելով, թե քուրդական կողմը, որպես այդ օգնության փոխհատուցում, PKK-ի դեմ պայքարելու որեւէ պահանջ իրենց չի ներկայացրել: Մինչդեռ «Միլլիյեթի» քաղաքական մեկնաբան Ցալչըն Դողանը, շոշափելով այդ նույն հարցը, նշում է հետեւյալը. *«Ընդառաջ գնալով Բարզանիի պահանջին, Անկարան երկխոսության մեջ մտավ նրա հետ: Կողմերի միջեւ ձեռք բերվեց փոխհամաձայնություն, ըստ որի Բարզանին պարտավորվեց կանխել PKK-ի ահաբեկչական գործունեությունը Թուրքիայի դեմ, փոխարենը Անկարայից ստանալով մարդասիրական օգնության խոստումներ»*:

Ի դեպ նշենք, որ բացի քուրդ ներկայացուցիչներից, Անկարա են ժամանել նաեւ Իրանի Ազգային բուրժուական կուսակցության գլխավոր քարտուղար Մուզաֆեր Արսլանը: *«Թերջումանի»*ից տեղեկանում ենք, որ վերջինս Ջալալ Թալաբանիի հետ կայացած հանդիպումից հետո հանդես է եկել քրդական երկու կազմակերպությունների միջեւ հաշտարարի դեր կատարելու պատրաստակամությամբ:

Ահաբեկչությունը շարունակվում է

Չնայած թուրքական կառավարության բոլոր միջոցառումներին, ինչպես նաեւ բանակի պատժիչ գործողություններին, ահաբեկչությունը Թուրքիայում նոր թափ է ստանում: Ինչպես հաղորդում է «Միլլիյեթ»ը, սեպտեմբերի 12-ին Սսամբուլում, որը ցերեկով ահաբեկիչների ձեռքով սպանվել են 3 ոստիկան: «Հյուրրիյեթ»ն ընթերցողի ուշադրությունը բեւեռում է այն հանգամանքի վրա, որ սպանությունները կատարվել են «սեպտեմբերի 12-ի» զինվորական հեղաշրջման 11-րդ տարեդարձին, միաժամանակ նշելով, թե դրանց պատասխանատվությունն իր վրա է վերցրել *«Դեւ-Սոլ»*ը: Միաժամանակ, ահաբեկչական գործունեությամբ վերստին աստղարեգ է իջել ընդհատակյա *«Թուրքիայի բանվորա-գյուղացիական ազատագրական բանակը»*: «Միլլիյեթ»ի տվյալների համաձայն, կազմակերպության ռազմական ճամբարները տեղակայված են Թունջելիի եւ Բինգյոլի շրջակա լեռներում: Կազմակերպությունն իր առաջ նպատակ է դրել խափանել հոկտեմբերի 20-ին նշանակված մեջլիսի համընդհանուր ընտրությունները Թուրքիայում:

Ահաբեկչական գործունեություն ծավալող կազմակերպությունների մեջ, բերեւս, ամենավտանգավորը թուրքական իշխանությունների համար հանդիսանում է PKK-ն՝ Քրդիստանի բանվորական կուսակցությունը: Օգոստոսի վերջին օրերին Թուրքիայի հարավ-արեւելյան շրջաններում PKK-ի զրոհայինների կողմից առեւանգվել էին 5 արտասահմանցի զբոսաշրջիկներ: Ելնելով այդ հանգամանքից, Անգլիայի արտգործնախարարությունը սեպտեմբերի 2-ին դիմելով երկրի քաղաքացիներին, նախազգուշական հայտարարություն էր արել, որ նրանք Թուրքիա չայցելեն: Սեպտեմբերի 11-ին զրոհայինները, հարձակվելով Բիրլիսի ռադիոհեռախոսային կայանի վրա, այն կրակի են մատնել: Այսպիսով, միջքաղաքային հեռախոսակապը հարավ-արեւելյան շրջանի քաղաքներում ամբողջությամբ խզվել էր: PKK-ի զինված միավորումները հարձակվել են նաեւ Կարսի գյուղերից Քյուչուքյուսուֆի վրա: Նրանք, զենքի սպառնալիքի տակ, բնակիչներին հավաքել էին գյուղի հրապարակում, ապա օգտվելով մզկիթի բարձրախոսից՝ հայտարարել, թե շուտով շրջանում ստեղծվելու է քրդական անկախ պետություն: «Հյուրրիյեթ»ի տվյալներով, զրոհայիններն այնուհետեւ գյուղի պատանիներից 9-ին պատանդ վերցնելով՝ հեռացել էին անհայտ ուղղությամբ:

Վերջին շրջանում PKK-ի կողմից իրականացված ամենամեծ զինված գործողությունը սեպտեմբերի 10-ին Հաքքարիի շրջանում ավելի քան 60 զինվորի ու սպաների կողմից պաշտպանվող սահմանակետի վրա կատարված հարձակումն էր, որի հետեւանքով սպանվել էր 7 թուրք զինվոր: Այդ հարձակումից հետո Թուրքիայի արտգործնախարարության խոսնակը՝ Մուրաթ Սունգարը հայտարարել է. *«PKK-ի դեմ Թուրքիայի սահմաններից դուրս լայնամասշտաբ ռազմական նոր գործողությունների հնարավորության մասին»*: Պատասխանելով այն հարցին, թե հնարավո՞ր է արդյոք, որ այդ գործողությունները իրականացվեն Իրանի տարածքում, Սունգարը, ըստ «Միլլիյեթ»ի, պատասխանել էր հետեւյալը. *«Մեզ մոտ չկան ճշգրիտ տվյալներ, որ հաստատեն, թե ահաբեկիչների մուտքը Թուրքիա կատարվել է Իրանի սահմանից»*: Սակայն մի քանի օր անց, երբ հայտնի է դարձել, որ ահաբեկիչները Իրանից են ներթափանցել Թուրքիա, արտգործնախարարության խորհրդական Օզդեն Սենբերքը նախարարություն է հրավիրել Անկարայում Իրանի իսլամական հանրապետության դեսպան Մոհամմեդ Ռեզա Բագհարիին եւ միջադեպի առթիվ շատ խիստ ձեւով զգուշացրել է նրան, միաժամանակ պահանջելով իրանական կողմից ձերբակալել PKK-ի ահաբեկիչներին եւ հանձնել թուրքական իշխանություններին:

Պետք է նշել նաեւ, որ այս ընթացքում թուրքական անվտանգության ուժերը սպանել են ահաբեկիչներից 6-ին:

Դանոր ՉԱՄՐՅԱՆ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Աշոտ Խաչատրյանը մեկնեց Ֆրանսիա

Այսօր «Արարատ»ը կհյուրընկալի Խարկովի «Մետալիստ»ին:

Մեր թիմը հանդես կգա առանց՝ իր ավագի՝ Աշոտ Խաչատրյանի, որը Ֆրանսիայի «Հայաստան-2000» մարզական ասոցիացիայի հրավերով մեկնել է Փարիզ: Բազմավաստակ ֆուտբոլիստը 2 տարվա պայմանագրով ելույթ է ունենալու տեղի «Մի Լե Մուլի» հայկական սիրողական թիմում, կատարելով նաեւ մարզչի պարտականություն:

Հիշում եմ, 1976 թվականի աշնանային առաջնության ժամանակ էր, «Արարատ»ի գլխավոր մարզիչ Էդուարդ Մարգարովն ասաց. «Փոխարինողներում մի պատանի ունենք, որը հիմա էլ մեծ հաջողությամբ կարող է հանդես գալ հիմնական կազմում: Նա գրեթե անսխալ է խաղում»:

Եւ իրոք, շատ չանցած 17 տարեկան Աշոտ Խաչատրյանը հայտնվեց «Արարատ»ի հիմնական կազմում. այն ժամանակ, երբ «Արարատ»ի կենտրոնական պաշտպանների պարտականությունները կատարում էին Ալեքսանդր Միրզոյանը, Արմեն Սարգսյանը, Արամ Փարսադանյանը, եւ Մարգարովի համար էլ ընտրությունը հեշտ չէր: Շուրջ 16 տարի Աշոտ Խաչատրյանը հույսով ու հավատով ծառայեց հայկական ֆուտբոլին: Նա «Արարատ»ի բոլոր ժամանակների ամենաերկարակյաց ֆուտբոլիստն է: Դա հնարավոր դարձավ շնորհիվ անձնական բարձր կարգապահության եւ մեծ պատասխանատվության:

Չնայած վերջին 15 տարիներին «Արարատ»ը շոշափելի հաջողություններ չի ունեցել, սակայն Խաչատրյան ֆուտբոլիստը ըզգալի նվաճումների է հասել: Նրա մուտքը մեծ ֆուտբոլ շողշողիրք էր. 18 տարեկանում Եվրոպայի պատանեկան առաջնության բրոնզե մեդալակիր: 19 տարեկանում նույնանուն առաջնության հաղթող: 20 տարեկանում աշխարհի երիտասարդական առաջնության փոխչեմպիոն, ընդ որում Տոկիոյում տեղի ունեցած հիշարժան եզրափակիչում Աշոտը խաղաց «նորին գերազանցություն» Մարադոնայի դեմ: 21 տարեկանում Եվրոպայի երիտասարդական առաջնության հաղթող եւ արդեն միջազգային կարգի սպորտի վարպետ: Մոսկովյան օլիմպիադայի շեմին նրա վրա ուշադրություն դարձրեց նաեւ ԽՍՀՄ գլխավոր հավաքականի մարզիչ Կոնստանտին Բեսկովը, սակայն վերջին պահը չխաղաց խտրականությունը, չնայած 1982 թվականին էլ հրավեր եղավ օլիմպիական հավաքականի կողմից:

Միշտ խաղալով պաշտպանությունում, ԽՍՀՄ առաջնություններում խփել է 21 գնդակ: Խաղերի քանակով Աշոտ Խաչատրյանը (366) զիջում է միայն Սերգեյ Բոնդարենկոյին (392):

Շատերը նույնիսկ չհավատալով Աշոտ Խաչատրյանի «Արարատ»ից հեռանալու մասին հետ, ինչպես նշում է ֆուտբոլիստի մայրը, հեռախոսազանգերով անտեղի վիրավորանքներ են հասցնում, գտնելով, որ նա լքում է թիմին:

Սակայն 32-ամյա ֆուտբոլիստն իր բազմամյա անմնացորդ ծառայությամբ իրավունք է ձեռք բերել խաղակոշիկները հանելուց առաջ մտածելու նաեւ ընտանիքի բարօրության մասին:

– Կյանքիս ուղիղ կեսը «Արարատ»ի հետ եմ եղել, եւ ես էլ չեմ պատկերացնում առանց մեր սիրելի թիմի,– Փարիզ մեկնելուց առաջ ասաց Աշոտ Խաչատրյանը:

Հաջողություն քեզ, Աշոտ: Դու նման քայլի բարոյական իրավունքը վաղուց ես վաստակել:

Լուսանկարը՝ Կարո ԱՐՓԱՅՅԱՆԻ

«Ուրարտու»ի հաջող մեկնարկը

Սկսվեց բասկետբոլի տղամարդկանց ԽՍՀՄ առաջին խմբի հերթական առաջնությունը: Մրցաշարի նորեկը՝ Երեւանի «Ուրարտու»ն անդրանիկ տուրում հյուրընկալեց Ստավրոպոլի «Կավկազ»ին, որը նույնպես այս տարի է իրվունք ձեռք բերել հանդես գալու կարգով բարձր մրցաշարում:

Հարկ է խոստովանել, որ «Կավկազ»ը իր ներզոր կարողություններով ուժեղ թիմ է: Չընայած դրան, «Ուրարտու»ն առաջնությունը հաղթանակով սկսեց եւ 2 հանդիպումներում էլ առավելության հասավ մրցակցի նկատմամբ՝ 100:89 (48 : 44) եւ 95:89 (54 : 50): Դա հուսադրող է եւ լավ նախապայման առաջնությունում հաջող հանդես գալու համար:

Մեկնարկային հանդիպումները ցույց տվեցին, որ նախորդ մրցաշարի համեմատ «Ուրարտու»ն խաղամակարդակի զգալի աճ է արել: Զգացվում է, որ տղաների ֆունկցիոնալ պատրաստականությունը վատ չէ:

Հիմա «Ուրարտու»ին հավասար իրավունքներով մարզում են Ռուսաստանյան ֆեդերացիայի վաստակավոր մարզիչ, ֆիզկուլտուրայի վաստակավոր գործիչ Գեորգի Սահակյանը եւ միջազգային կարգի սպորտի վարպետ Վիտալի Զաստուխովը: Նրանց օգնում է Վահրամ Ավագյանը: Ուրախալի է, որ ի տարբերություն նախորդ առաջնության, հիմա հույսը դրվում է տեղի կադրերի վրա: Միակ նորեկը Բելգորոդից հրավիրված Սերգեյ Շվիդկին է, որն առաջին հանդիպումներում իրեն լավագույն կողմերով դրսեւորեց: Աչքի ընկան նաեւ Լորիկ Ավագյանը, Տիգրան Գեոկչյանը, Հայկ Սայադյանը, Արմեն Հովհաննիսյանը եւ Սարատովից նորից հարազատ ակումբ վերադարձած Սասուն Սահակյանը:

Թվում է, մեր թիմի ապագան հուսադրո ղ է, մանավանդ, որ «Ուրարտու»ի հովանավորը՝ «Հայծխախոտ» արտադրական միավորումը եւ ակումբի ղեկավարությունը առաջվա պես ջերմ հոգատարությամբ են շրջապատել թիմին, իսկ «Ուրարտու» մարզա-առեւտրական ակումբը (դիրեկտոր Հ. Վարդանյան) շնորհիվ տնտեսական ճիշտ գործունեության եւ ձեռներեցության, գնալով հզորանում է: Օրերս ակումբն իր հավաքին ժամանակակից պահանջներին բավարարող նոր ավտոբուս է ձեռք բերել:

«Չեմ կարծում, թե ԽՍՀՄ առաջնությունները լավ հեռանկարներ ունեն, ասաց միջազգային կարգի մրցավար, թբիլիսցի Ռ. Խոմերիկին, **ամեն մի օրը նոր անակնկալ է բերում մեզ: Օրինակ, բարձրագույն խմբի առաջնությունից մեկ օր առաջ մրցաշարին մասնակցելուց հրաժարվեց նաեւ ԽՍՀՄ չեմպիոնը՝ Տալլինի «Կալեւ»-ը»:**

Ինչեւէ, առաջնությունն սկսված է: Թե ինչպիսին կլինի նրա երկար ճանապարհը՝ դժվար է ասել: Մնում է ավելացնել, որ 2-րդ տուրում «Ուրարտու»ն սեպտեմբերի 29-ին եւ 30-ին «Դինամո» մարզադահլիճում ընդունելու է Կրասնոդարի «Իմպուլս»ին: Խաղերը սկսվելու են ժամը 18-ին:

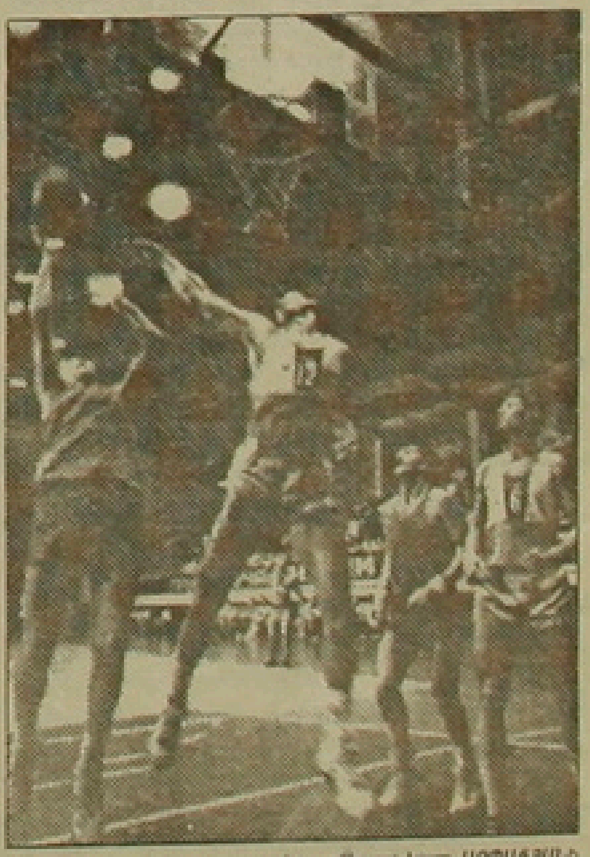

Լուսանկարը՝ Կարո ԱՐՓԱՅՅԱՆԻ

«Ուրարտու»ի կազմը

1. Լորիկ Ավագյան	1960 թ.	185 սմ
2. Հայկ Սայադյան	965 թ.	185 սմ
3. Տիգրան Գեոկչյան	1965 թ.	202 սմ
4. Արմեն Հովհաննիսյան	1971 թ.	211 սմ
5. Սերգեյ Շվիդկի	1966 թ.	204 սմ
6. Վարդան Խաչատրյան	1971 թ.	198 սմ
7. Սասուն Սահակյան	1967 թ.	192 սմ
8. Գեւորգ Ջիվարյան	1967 թ.	184 սմ
9. Արամ Իոսիֆյան	1964 թ.	198 սմ
10. Արա Խաչատրյան	1973 թ.	186 սմ
11. Հրաչիկ Մնացականյան	1972 թ.	181 սմ
12. Վահագն Հարությունյան	1975 թ.	186 սմ

Բաժինը վարում է Սուրեն ԲԱՂԴԱՍԱՐՅԱՆԸ

digitised by A.R.A.R.@

Տաջիկստանը՝ կոմունիստների հենարան

«Թեհրանը պետք է չեզոք դիրք գրավի այս հարցում»

«Խորհրդային մուսուլմաններ» գրքի հեղինակ Ամիր Թահերին վտարանդիության մեջ գտնվող այն իրանցի հեղինակներից է, որ ապրելով արտերկրում, ուշիուշով հետեւում է իր հայրենիքում տեղի ունեցող իրադարձություններին: Իրանի հետ մշակութային եւ լեզվական ընդհանրությունների առումով ամենամերձակից հանրապետության՝ Տաջիկստանի վերջին իրադարձությունների եւ ընդհանրապես Խորհրդային մահմեդաբնակ հանրապետություններում ընթացող գործընթացների, եւ այդ ֆոնի վրա Իրանի իսլամական հանրապետության դիրքորոշման մասին է պատմում Ամիր Թահերին:

Անդրադառնալով Տաջիկստանի խորհրդարանի ընդունած որոշմանը, հեղինակն այն գնահատում է որպես կոմունիստների վերջին ճիգերի արգասիք՝ գոնե որոշ չափով պահպանելու իրենց իշխանությունը: Օգտվելով կենտրոնական իշխանության թուլացումից, հանրապետության հետադիմական ուժերը փորձում են հաշվեհարդար տեսնել ժողովրդավարական եւ հակակոմունիստական ուժերի հետ: Թահերին ենթադրում է, որ Տաջիկստանը կանգնած է քաղաքացիական պատերազմի շեմին:

Խոսելով Տաջիկստանի կոմունիստների դիրքերի կայունության աստիճանի մասին, իրանցի հեղինակը նշում է, որ ծայրահեղականները, օգտվելով իրենց տրամադրության տակ եղած խորհրդային զինված ուժերից եւ զինելով քուրք մեսխեթցիներին, ուզբեկներին եւ այլ ազգային փոքրամասնություններին, կկարողանան որոշ ժամանակ իրենց հսկողության տակ պահել Դուշանբեն, սակայն հանրապետության մյուս շրջաններում կոմունիստները իրադրությանը տիրելու հնարավորություն չունեն:

Անդրադառնալով այն խնդրին, թե ինչո՞ւ կոմունիստները հատկապես Տաջիկստանն են ընտրել որպես հենարան, Թահերին նշում է, որ համեմատաբար թույլ զարգացած խորհրդային հանրապետություններում, օրինակ՝ Իրանի հետ սահմանակից Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետությունում, կոմունիստական կուսակցությունն առավելապես ծառայել է տվյալ հանրապետությունների իշխանատենչ մարդկանց շահերին, մյուս կողմից մշակութային եւ կրթական անբավարար զարգացման պատճառով ժողովրդավարական, պրագմատիկ եւ լիբերալ ուժերի դիրքերն անհամեմատ թույլ են: Չպետք է մոռանալ նաեւ, որ բացի միջինասիական մահմեդաբնակ հանրապետություններից եւ Խորհրդային Ադրբեջանից, ամբողջ Խորհրդային Միությունում անց են կացվել ազատ ընտրություններ, այդ իսկ պատճառով կոմունիստները տվյալ շրջաններում դեռեւս պահպանում են իրենց դիրքերը:

Ամիր Թահերին չի գտնում, որ առկա պայմաններում որեւէ պետություն ցանկություն կունենա օժանդակել Տաջիկստանում ապօրինաբար իշխանության հասած կոմունիստներին: Միակ օգնությունը, որ կարող էին ակնկալել հետադիմական ուժերը, ավելացնում է Թահերին, Աֆղանստանի օգնությունն էր, բայց Խ. Միությունը շուտով դադարեցնելու է իր մատակարարումները Մոսկվայի դրածո Քաբուլի կառավարությանը: Թահերիի կարծիքով, ներկայումս կոմունիստների միակ հենարանը Տաջիկստանի ազգային փոքրամասնություններն են: Ըստ նրա, Տաջիկստանում բնակվող գերմանացիները, ռուսները եւ ուկրաինացիները մտահոգված են հանրապետության ազգայնականների իշխանության գլուխ անցնելով: Թահերին նշում է, որ հանրապետության ժողովրդավարական ուժերը, մտահոգված լինելով մոտալուտ հնարավոր քաղաքացիական պատերազմից, օգնության խնդրանքով դիմել են մի շարք երկրների, այդ թվում նաեւ իսլամական պետությունների ղեկավարներին:

Ամիր Թահերիի տեսակետով, Թեհրանը պետք է չեզոք դիրք գրավի Տաջիկստանի հարցում, քանի որ, ավելացնում է Թահերին, խորհրդային 15 հանրապետությունների մեջ Տաջիկստանը միակ հանրապետությունն է, որ թե լեզվական եւ թե մշակութային առումով ամենամոտն է Իրանին եւ, փաստորեն, նրանք ցեղակիցներ են: Այդ հանրապետությունում մեծ հեղինակություն ունեն իրանցի դասական եւ նույնիսկ ժամանակակից բանաստեղծները, Տաջիկստանը վերականգնել է պարսկական գրելաձեւը: Ըստ Թահերիի, Իրանը խոր եւ բազմակողմանի ուսումնասիրության չի արժանացնում Տաջիկստանի հարցը եւ չի մշակում որոշակի քաղաքականություն այն դեպքում, երբ Իրանը կարող էր անկախացող բոլոր խորհրդային հանրապետությունների առջեւ պատուհան բացելով՝ օգնել նրանց դուրս գալու փակուղուց:

Գ. Ս.

Ծաղրանկարը՝ Նիկոլայ Մանուկյանի

Վրաստանը քաղաքացիական պատերազմի եզրին

Վրաստանի խաղաղության պաշտպանության կոմիտեի փոխնախագահ Վախթանգ Ռչեուլիշվիլին գտնում է, որ Վրաստանը քաղաքացիական պատերազմի եզրին է:

Ելույթ ունենալով սեպտեմբերի 20-ին Մոսկվայում կայացած մամլո ասուլիսում, նա ասաց, որ Վրաստանի խաղաղության պաշտպանության կոմիտեն, լինելով հասարակական կազմակերպություն, չի միջամտում Վրաստանի իշխանությունների եւ ընդդիմության միջեւ ընդհարումներին: Այն կողմերին երկխոսության կոչ է անում՝ առաջարկելով լուծել բոլոր վիճելի հարցերը խաղաղ, քաղաքակիրթ ձեւով:

Վ. Ռչեուլիշվիլիի խոսքերով, կոմիտեն գտնում է, որ սեպտեմբերի 21-ին տեղի ունեցած ընդհարումների մեղքն ընկնում է կառավարության վրա: Կոմիտեն գտնում է նաեւ, որ Վրաստանի տարբեր շրջաններից ժամանած Զ. Գամսախուրդիայի բազմաթիվ կողմնակիցները **«շիկացնում են իրավիճակը, ինչը կարող է հանգեցնել զանգվածային անկարգությունների»**:

Ռչեուլիշվիլին չբացառեց այն, որ իրավիճակը կարգավորելու համար գուցե հրավիրվեն խաղաղության համաշխարհային խորհրդի, ինչպես նաեւ խորհրդային կոմիտեի ներկայացուցիչները: ■

ԽՍՀՄ-ի դիրքորոշումը Իրաքի նկատմամբ մնում է անփոփոխ

«Սկզբունքորեն ԽՍՀՄ-ի դիրքորոշումը Իրաքի նկատմամբ մնում է անփոփոխ», հայտարարեց ԽՍՀՄ արտգործնախարարության պատասխանատու քարտուղար-աշխատակիցը: **«ԻՖ»**-ի թղթակցի հետ զրույցի ժամանակ նա նշեց, որ Խորհրդային Միությունը շարունակում է հանդես գալ հօգուտ այն բանի, որ Բաղդադը ամբողջությամբ կատարի ՄԱԿ-ի բանաձեւի պահանջները: Դիվանագետը հիշեցրեց, որ Մոսկվան բազմիցս դիմել է Իրաքի ղեկավարությանը՝ ողջամտություն եւ կոնստրուկտիվ մոտեցում դրսեւորել ՄԱԿ-ի Անվտանգության խորհրդի նկատմամբ:

Դիվանագետը հատուկ նշեց, որ Խորհրդային Միության, Միացյալ Նահանգների եւ Անվտանգության խորհրդի մշտական մյուս անդամների միջեւ պահպանվում է ձեռք բերված փոխըմբռնումը: Նա անվանեց դա «խոշոր նվաճում» եւ նշեց, որ Մոսկվան ամեն կերպ ձգտում է նպաստել դրա իրականացմանը: ■

Ադրբեջանում ստեղծվել է դեմոկրատական ուժերի ազգային խորհուրդ

Սեպտեմբերի 25-ին Բաքվում բացվեց Ադրբեջանի դեմոկրատական ուժերի ազգային խորհրդի հիմնադիր նստաշրջանը:

Խորհուրդ ստեղծելու նախաձեռնող խումբ են մտել հանրապետության մշակույթի եւ գիտության հայտնի գործիչներ, սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության, Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատի եւ մի շարք այլ ընդդիմադիր դեմոկրատական կուսակցությունների եւ շարժումների ներկայացուցիչներ:

Ազգային խորհուրդն իր առջեւ խնդիր է դնում նպաստել Ադրբեջանի իրավիճակի քաղաքական կայունացմանը: ■

Հայաստանի հետ սահմանամերձ գոտի մտցնել ՄԱԿ-ի զորքերը

Ադրբեջանի սոցիալ-դեմոկրատական կուսակցության նախագահ Ալիզադեն հանրապետության Գերագույն խորհուրդ հանձնեց ՄԱԿ-ի գլխավոր քարտուղարին ուղղված նամակի նախագիծը:

Նրանում մասնավորապես ասվում է, որ Ադրբեջանը պատրաստ է ՄԱԿ-ի միջնորդությամբ բանակցություններ վարել Հայաստանի հետ եւ համաձայն է ՄԱԿ-ի զորքերը մտցնել բուֆերային սահմանամերձ գոտի:

Ռազմական-կոմունիստական խռովության փորձ Տաջիկստանում

ԽՍՀՄ-ում ռազմա-կոմունիստական խռովության անհաջող փորձը մեկ ամիս անց «օրինական հիմքերով կրկնվեց» Տաջիկստանում: Այդ մասին է ասվում Մոսկվայում հրապարակված Դեմոկրատական համաժողովի կազմի մեջ մտնող ինքնիշխան հանրապետությունների քաղաքական կուսակցությունների եւ շարժումների ներկայացուցիչների հայտարարության մեջ՝ կապված Դուշանբեում տեղի ունեցող իրադարձությունների հետ:

Աջակցելով Տաջիկստանի դեմոկրատական ուժերին, Դեմոկրատական համաժողովը իշխանությունների եւ ընդդիմության միջեւ բանակցություններին որպես միջնորդ հանդես գալու պատրաստակամություն հայտնեց՝ *«հավանական արյունահեղությունը կանխելու եւ ընտրություններին միջազգային հսկողություն կազմակերպելու համար»*:

Ճգնաժամի աճի դեպքում, նշվում է հայտարարության մեջ, Դեմոկրատական համաժողովը իրավունք է վերապահում դիմել հանրապետությունների կառավարություններին՝ Տաջիկստանի նկատմամբ տնտեսական սանկցիաներ գործադրելու առաջարկությամբ:

Մինչդեռ, Տաջիկստանի Գերագույն խորհրդի այժմյան նախագահ Ռախմոն Նաբիեւը Դուշանբեում **«ԻՖ»**-ի թղթակցին տրված հարցազրույցում ասել է, որ ամեն պահի պատրաստ է բանակցություններ վարել ընդդիմադրության ներկայացուցիչների հետ, երբ նրանք ունեն կոնստրուկտիվ առաջարկություններ: Սեպտեմբերի 27-ին, տեղական ժամանակով ժամը 10-ին նախատեսված էր Նաբիեւի մամլո ասուլիսը, որից հետո ընդդիմության ներկայացուցիչների մասնակցությամբ կլոր սեղան կհրավիրվի հանրապետությունում ստեղծված իրավիճակը քննարկելու համար:

Սեպտեմբերի 26-ին *«Նոմադ»* միավորման աշխատակիցներն ասացին, որ գործադուլ կհայտարարեն եւ ամբողջ քաղաքը առանց հացի կթողնեն, եթե իրավիճակը Դուշանբեում չկարգավորվի:

Երկրորդ անգամ քաղխորհրդի նստաշրջան չհրավիրվեց, որը պետք է քննարկեր քաղկոմի նախագահ Մաքսուդ Իկրամովի հարցը, այսինքն զրկեր նրան պատգամավորական անձեռնմխելիությունից՝ Լենինի արձանը հանելու մասին որոշման համար: Ինքը՝ Իկրամովը գտնում է, որ դրանով պատգամավորները իրենց աջակցությունն են հայտնում իրեն: ■

Մոլդովան Ռումինիայի կազմի մե՞ջ

Ինչպես հայտնի դարձավ «Դիվանագիտական համայնապատկերին»-ից, սեպտեմբերի 26-ին հեռախոսային զրույց տեղի ունեցավ Մոլդովայի եւ Ռումինիայի նախագահների միջեւ:

Միրչա Սնեգուրը բացատրություններ պահանջեց Ռումինիայի վարչապետ Պետրե Ռոմանից՝ ավստրիական լրագրողներին վերջերս տված հարցազրույցի առիթով, որի ժամանակ նա հայտարարել է Մոլդովան Ռումինիայի կազմի մեջ մտցնելու պատրաստակամության մասին:

Մ. Սնեգուրի կարծիքով, նման արտահայտությունները իր անկախությունը հռչակած Մոլդովայի նկատմամբ *«առնվազն աննրբանկատություն են»*: Ռումինիայի նախագահ Իոն Իլիեսկուն հավաստիացրեց Մ. Սնեգուրին, որ վարչապետի այդ բառերը *«արտահայտում են միայն նրա անձնական տեսակետը»*:

Մինչդեռ, սեպտեմբերի 25-ին եւ 26-ին Բուխարեստում տեղի ունեցան հանքափորների հուզումներ, որոնք հանգեցրին մարդկային զոհերի: Դրանից հետո Պետրե Ռոմանը հրաժարական տվեց: ■

Ադրբեջանի ՆԳՆ-ը Ղարաբաղի բնակչությանը զինաթափման կոչ է անում

Ադրբեջանի ՆԳՆ-ը կոչ արեց Լեռնային Ղարաբաղի բնակիչներին, անկախ ազգությունից, ենթարկվել Ադրբեջանի Սահմանադրությանը եւ օրենքներին, անվերապահորեն կատարել եւ պահպանել ԼՂԻՄ-ում գործող արտակարգ դրության ռեժիմը:

Հայտարարությամբ պահանջվում է բոլոր նրանցից, *«ովքեր զենքը ձեռքին [illegible] իրավիճակը, [illegible] զինված խմբավորումների մասին [illegible]»*:

Այնինչ, Ստեփանակերտի արվարձանները սեպտեմբերի 27-ին պարբերաբար գնդակոծման են ենթարկվել: [illegible]

Ժամը 08.15-ին Կրկժան բնակավայրում [illegible] հայազգի երեխաները եւ այլ խաղաղ [illegible]: Վիրավորվել են Գարիկ Բալասանյանը 14 տարեկան եւ Վահան Գաբրիելյանը 25 տարեկան: Նրանց տեղափոխել են մարզային հիվանդանոց: ■

Սպառնալիքը չի վերացել, այն աճում է

Էդուարդ Շեւարդնաձեն հայտարարեց, որ ԽՍՀՄ նախագահ Միխայիլ Գորբաչովի գործողությունները համապատասխանում են Դեմոկրատական բարեփոխումների շարժման խնդիրներին, եւ այդ պատճառով ինքը համաձայնել է մտնել նախագահին կից ստեղծված քաղաքական-խորհրդակցական կոմիտեի կազմի մեջ եւ գլխավորել ԽՍՀՄ պատվիրակությունը՝ Լիտվայի հետ բանակցությունների ժամանակ: Արտաքին գործերի նախկին նախարարը պատասխանեց **«ԻՖ»**-ի թղթակցի խնդրանքին՝ բացատրել, թե ինչով է պատճառաբանված իր որոշումը:

Շեւարդնաձեն հիշեցրեց, որ ավելի վաղ, մինչեւ հեղաշրջումը, նա հրաժարվում էր մասնակցել պետական մարմինների որեւէ աշխատանքին՝ կենտրոնացնելով իր ջանքերը երկրի դեմոկրատական ուժերը միավորելուն: *«Իսկ հիմա, խռովությունից հետո երկրում ստեղծվել է սուր սոցիալ-տնտեսական եւ քաղաքական իրավիճակ,*- ասաց Շեւարդնաձեն,- *ես չեմ զգում, որ սպառնալիքը վերացել է, ավելին, այն աճում է»*:

Շեւարդնաձեի խոսքերով, նա իր պարտքը համարեց մասնակցել համախոհների հետ քաղաքական-խորհրդակցական կոմիտեի աշխատանքին՝ երկրում իրավիճակը կայունացնելու համար:

Էդուարդ Շեւարդնաձեն նշեց ԽՍՀՄ-ի եւ Լիտվայի միջեւ բանակցությունների կարեւորությունը՝ անվանելով այն պատմական: ■

Հայտարարություն

Ռամկավար ազատական կուսակցության 70-ամյակի կապակցությամբ Երեւանի մետրոպոլիտենը երեքշաբթի, հոկտեմբերի 1-ին քաղաքացիների երթեւեկությունը կատարում է անվճար: Երթեւեկության ողջ ծախսը հոգալու է Հայաստանի ռամկավար ազատական կուսակցությունը:

Լուրերը՝ Interfax-ի եւ մեր սեփ. թղթակիցների

Azg semi-weekly, 47 Hanrapetoutian st., Yerevan, Armenia, 375010
phone: 58-1841, fax: (8-852)56-2941, telex: 243267 SULA SU
Խմբագիր՝ Յ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Editor H. AVEDIKIAN
Դաշն՝ 69149
«Պարբերական» հրատ. տպարան
&Macintosh համակարգչային շարուածը՝ Ռ.Ա.Կ. ժամլոյ եւ տեղեկատուութեան կենտրոնի

digitised by A.R.A.R.@